

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIII. évfolyam 151. szám
2009. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Saragán-gondolatok

„Tiszteletreméltó, mindenem győztes kereszted előtt leborulva imádunk, és bűneink bocsánatáért esedezünk: mivel általa oldottad fel az emberi nem elítéltetését. Most is, isteni szent jeled által add meg a mennyei békességet az egész világnak.”

A szakrális örmény művészetnek a legjellegzetesebb alkotásai a csipkeszerű elemekkel díszített kőkeresztek. Nem feszületek ezek, hanem valami mást akarnak kifejezni: a kereszt jelképpé vált, komoly szimbolikát vett fel. Erre utal a saragán szövegében az „isteni szent jeled”. Mondhatnánk azt is: a mennyei béke kulcsa. Erre a békére már itt a földön szükségünk van. Sokszor hiányzik. A kereszt azonban Krisztus kezében győzelmet is jelent.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Klubdélutánok kánikulában

Tizenhárom éve minden hónap harmadik csütörtökén délután öt órakor kezdődnek a Fővárosi Örmény Klub programjai a Magyarok Háza Bartók termében. A júliusi annyiban tért el, hogy 17 órától dr. Issekutz Sarolta volt az egyetlen műsorszám, amíg meg nem érkeztek a rendező XVI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szereplői: Dr. Szuper Géza elnök (gitár), Baráth Emőke énekművész és Vikol Kálmán zenetanár (klarinét). Örmény és erdélyi örmény népzene című műsorukat türelemmel várták a 34 fokos hőség ellenére megjelentek. Amíg megérkeztek a művészek, a klub háziasszonya visszatekingett a június 17–23-a között zajlott III. Örmény Kultúra Hete rendezvényeire.

A júliusi műsor első részében három örmény anyaországi népdal feldolgozás hangzott el, egy örmény zeneszerző, zene-pedagógus gyűjtése, aki az örményeknél olyan szerepet töltött be, mint nálunk Kodály Zoltán. Az eredetileg zongorára írt dalok gitár kísérettel szólaltak meg, többek között egy kedves örmény altató dal is.

A műsor második részben az erdélyi örmény nép körében elterjedt dalok közül Szongott Kristóf négy kötetes monográfiájában található három dalt hallottunk. Az eredetileg erdélyi örmény nyelven szólt dalok magyarul maradtak fenn, de a Baráth Emőke gyönyörű hangján ismét örmény nyelven hangzottak el. Az erdélyi örmény népzene témája nem a mezőgazdaság, hiszen a menekült örmények elszakadtak a földműveléstől. A könnyen befogadható, szó-rakoztató, vidám dallamok a kereskedőkről, a városról (Szamosújvárról) a közigazgatásról, a polgárokról, a világ politikájáról szólnak.

Dr. Szuper Géza és együttese az erdélyi örmény népzenei hagyomány őrzésére vállalkozott, hogy minél többen

megismerjék és megszeressék az örmény kultúrát és az erdélyi örmény zenét. Repertoárjukat és a hangzást is szeretnék bővíteni, de nagyon nehéz a munka, mivel a könyvtárakban csak néhány örmény dal maradt fenn. Nem találtak örmény dalanyagot, ezért határainkon belül és túl gyűjtenek, és a saját gyűjtésű dalokat hangszerelik, azaz átírják az örmények által használt népi hangszerekből kifejlődött modern kori hangszerekre.

Augusztusban a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat rendezésében a III. Örmény Kultúra hete keretében bemutatott filmek közül a Husher és a Tözsvözsik című örmény filmeket tekintettük meg.

Vikol Kálmán, Baráth Emőke és Dr. Szuper Géza

Néhány évvel ezelőtt ugyancsak augusztus 20-ára esett a klubdélután. Dr. Issekutz Sarolta, a klub háziasszonya köszöntötte azokat, akik a kánikulában a sok rendezvény közül az idén is a Fővárosi Örmény Klub műsorát választották. Úgy érezte, nem teheti meg, hogy ne legyen klub ezen a napon, hiszen biztos van, aki számít rá, aki egyedül van, aki kíváncsi, mi történt az elmúlt egy hónap alatt. Ezért az ünnepnapon sem maradt el a klubdélután.

A filmvetítés előtt dr. Issekutz Sarolta elmondta, hogy a Husher (Emlékek) című dokumentumfilm az örmény genocídiumról szól. Az idős szemtanúk megrendítően emlékeznek vissza a megélt borzalmakra, de megszólalnak örmény és nem örmény származású történészek is. A nemrégiben megjelent Pacsirtavár című könyv Olaszországban élő íróője, Antonia Arslan is nyilatkozik a családjáról. A film elérte célját, ébren tartja az emlékeket a XX. század első népiirtásáról, amelyben két és fél millió örmény hunyt el. A világon élő tízmillió örményből mindössze három millió él az Örmény Köztársaságban, a többi a világ minden táján szétszóródott. A klub háziasszonya kihangsúlyozta, hogy mindenhol, ahol örmények élnek, minden évben április 24-én megemlékeznek az elpusztított honfitársaikról, akkor is, ha a családjukat nem érintette. Így megemlékezik az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a Kárpát-medencei magyar-örmény diaszpóra is, amely a 13. században menekült el az őshazából, és talált menedéket, új hazát.

A második film előtt többek között elhangzott az is, hogy aki látja a feliratos

filmet, az a cselekményre biztosan emlékszik majd, és a történet bonyodalmát okozó örmény ételre, a Tözsvözsikre (tüdő) is. A címet az 1990-es években májnak fordították. A filmet nyugati örmény nyelvjárásban hallhatjuk, amely nagyon sok török és arab szót tartalmaz, ezért nehéz volt a fordítása. A film címadó szava egy örmény nemzeti étel, amely nemcsak májból, hanem tüdőből és más belsőségekből készül, amelyet a reszelt májhoz hasonló módon, hagymával, borssal, paradicsompürével, zsírban sütve, kicsikre vágva és lassú tűzön készítenek el. Aki már korábban is látta a filmet, könnyebben felfedezi a történet igazi mondanivalóját, ami az örményekre nagyon jellemző. Azt, amit hoztak magukkal, és az évszázadok alatt a vérükbe ívódott, hogy „soha semmit ne fogadj el ingyen, mert benyújtják érte a számlát”. A Tözsvözsik aranyos története nemcsak ezért elgondolkoztató.

(A két filmismertető a füzetek július-augusztusi számának 29–30. oldalán olvasható.)

A kánikulai klubdélutánokat könyvvásár és szíves vendéglátás zárta.

Július–augusztusi lapzárta után érkezett

Tisztelt dr. Issekutz Sarolta Elnök Úrnő!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek – füzetek 150. számának megjelenése alkalmával kívánok a Szerkesztőség tagjainak jó egészséget és további sok sikeres működést mindazok javára, akik Önöket őszintén értékelik és becsülik!

Bukarest, 2009. június 25.

Gazdovits Miklós

Köszönjük a meleg sorokat és sajnáljuk, hogy a levél a korai – június 22. – lapzárta miatt már nem tudott megjelenni a 150. lapszámban.

Szerkesztőség

Örmény kultúra hete 2009

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

Ecsmiadzin kincsei – fényképkiállítás

A III. Örmény Kultúra Hete rendezvénysorozat keretében, 2009. június 22-én a XII. kerületi Művelődési Központ Kupolatermében az EÖGYKE tulajdonát képező anyagból, a fenti címmel rendezett kiállítást a XII. kerületi Örmény Önkormányzat.

Az ünnepélyes megnyitót zenés irodalmi-történelmi esttel kötötték össze. Bevezetésképpen Renczés Balázs Haydn: C-dúr gordonkaverenyének I. tételét adta elő.

„Hét év óta ez a hetedik kiállítás, amelyet a Hegyvidék Önkormányzat nagyvonalú támogatásával ebben a szép teremben rendezhettünk meg” – mondta elnöki bevezetőjében dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, és felkérte a kiállítás fővédnökét, Lovas Pál alpolgármestert, a rendezvény megnyitására.

Lovas Pál méltatta Világosító Szent Gergely térítői, egyházalapítói tevékenységét, az ecsmiadzini katedrális kincseit, majd az örmény és magyar nép sorsának, történelmének hasonlóságára emlékeztetett. Az ecsmiadzini katedrális az egész keresztény világ egyik legrégebb alapítású

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

temploma. Többszöri átépítés után alakult ki a ma látható épületegyüttes, amely méltó helye azoknak a keresztény relikviáknak és tárgyaknak, amelyeket az Örmény Apostoli Szentegyház ajándékként kap a világ minden tájáról. A múzeum kiállítási tárgyai között mindig is igen értékes tárgyak szerepeltek: arannyal-gyönggyel hímzett papi öltözékek, a szertartáshoz szükséges mívés arany-ézüst-elefántcsont tárgyak, ókori érmék és kéziratok, miniatúrák stb.

„Ecsmiadzinban mélyen megérint az örmény múlt és lenyűgöz a jelen. Az itt látható kincsek hatalmas értéket képviselnek. Akik készítették, igényelték az értékeket, mert volt értékrendjük. A lélek, a jellem és a szellem harmóniája egységes egészet alkotott az örmény művészekben. Ezt a harmóniát sugározza magából minden

tárgy. A mai kor értékrendje felborult, de nem veszett el. A mi kötelességünk, hogy ne engedjük eltűnni és a feledés homályába veszni az igazi értékeket. A múltat nem szabad elfelejteni, mert nélküle üres a jelen és kétséges a jövő” – hangsúlyozta köszöntőjében a XII. kerületi elnökszöveg. Ezután Renczés Balázs Kodály: Lírikus románcát játszotta el csellón.

Az örmények és a magyarok országa igen távol esett egymástól. A világtörténelem változó folyamatai során mégis előfordult – a középkorban, a 13. században – hogy az örmény király és a magyar király személyesen találkozott, sőt házassági kapcsolatokról is szöttek terveket. Ehhez kapcsolódik a középkori Magyarország területén létesült örmény települések közül az Esztergom melletti Villa Armenorum kialakulásának története.

Dr. Kelemen Tibor érdeklődését felkeltette ez a téma, és – mivel nem történész, így amatőr módon – készített egy kis történeti áttekintést a világtörténelem egyik jelentős korszakáról, a keresztes háborúk koráról, amelyeknek melléktermékeként jött létre a Villa Armenorum település.

Az előadás szövegét Takács Bence előadóművész értő tolmácsolásában hallgathatta meg a közönség. Az előadás során a földrajzi elhelyezkedést és mozgásokat ábrázoló vetített képek is segítettek a könnyebb megértést és tájékozódást.

Az előadást a közönség tapssal honorálta. A bibliai tájakon való kalandozás után Renczés Dávid trombitán előadta Verdi: Nabucco c. operájából a „Szabadságkórus” trombita-átiratát.

Takács Bence ezután három örmény költeményt olvasott fel Zsigmond Be-

Bakó Mária

nedek fordításában. Szilva Kaputikjan „Szavam fiamhoz” című verse az anyanyelv fontosságáról, szeretetéről szól. „Anyanyelved el ne feledd!” – kéri fiától a költő.

„Az erdélyi örmények ősei 800 évvel ezelőtt menekültek el az óhazából és a sok száz éves vándorlás folyamán elfelejtették az anyanyelvüket. Magyarhon be-

fogadta őket és megajándékozta azzal a csodálatos magyar nyelvvel, amelyről nagy tudású, nyelvekkel és irodalommal foglalkozó – nem magyar – emberek állítják, hogy rendkívüli jelenséggel találkoztak nyelvünk tanulmányozása során. Nyelvvedesanyánk a legmagasabb rendű gondolkodás lehetőségét nyújtja nekünk. Eddig is általa maradtunk meg. Nekünk, magyaroknak a nyelvünk maradt a legfontosabb kincsünk, számunkra az anyanyelvünk élet és halál kérdése.

Ékesen bizonyítja ezt a magyarság legárva, legszomorúbb sorsú, idegenségben élő etnikai csoportja, a csángók élete. Tudjuk, milyen megpróbáltatásokat vállaltak és vállalnak azért, hogy magyarul tanulhassanak, beszélhessenek és imádkozhassanak” – mondta dr. Kelemenné, bevezetésképpen egy magyarörmény kislány, Bakó Mária szereplése elé, aki elénekelt a csángók szép imádságát, az Aranymiatyánkot.

A megrendítően szép éneket a közönség vastapssal köszönte meg. A műsort Renczés Dávid trombitajátéka fejezte be, aki Albinoni: g-moll szonátájának allegro-tételét adta elő.

Az estet állófogadás zárta. A közönség még sokáig gyönyörködött a látnivalókban, ezek és a baráti találkozások és beszélgetések tették emlékezetessé a kulturális eseményt.

Helyreigazítás

A füzetek július-augusztusi számának 38. oldalán az első mondat helyesen így hangzik: „Június 22-én nyitotta meg Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, a XII. kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke a XII. ker. Művelődési Központ kupolatermében az Ecsmiadzin város remekeit és az Apostoli Örmény Egyház múlkincsgyűjteményét bemutató kiállítást, melynek kiállítási anyagát az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület bocsátotta rendelkezésre.”

A névelírást az érintettektől elnézést kérünk.

a szerk.

Polyák Imre

Örmények nyomában Európában

Zarándokút P. Fogolyán Miklós Lukács (1927) velencei mechitarista szerzetes, Gyergyószentmiklós volt plébánosa halálának 10. évfordulóján
2009. 08. 01. – 2009. 08. 09.

Vasárnap reggel négy órakora Népligetnél találkoztunk az Erdélyből érkező – dr. Puskás Attila által vezetett csoporttal.

„Bécsi szelet”

Megtekintettük a Szt. István (Stephansdom) székesegyházat, mely Ausztria legszebb gótikus építménye. A bécsiek „Steffl”-nek becézik. Itt van Ausztria legnagyobb harangja a „Pummerin”, amelyet török ágyúkból öntöttek. A háromhajós templom alaprajza latin kereszt. Magassága (136 m) miatt régen tűzjelzésre is használták. A Máriapócsi könnyező Mária kép a templomban található.

Schönbrunn (Szépkút): az osztrák barokk kastélyépítészet és barokk kertművészet kiemelkedő emléke. A volt császári kastélyt eredetileg nyári rezidenciának építették. Versailleset akarták utánozni. Láttuk: Ferenc József dolgozószobáját, hálóját, ahol 1916-ban meghalt. Erzsébet királyné (Sissy – Sziszi) lakosztályát. Ferenc József idejében több mint ezer ember lakott a kastélyban.

A Mechitarista Rend templomát (Mechitár út 4.), kolostorát, múzeumát és könyvtárát is megtekintettük. A szerzetesek Szt. Benedek regulái szerint élnek. Imádkozzál és dolgozzál („Ora et labora”). Saját nyomdájuk van. Jelenleg három szerzetes lakik itt. Egyesült a velencei mechitarista renddel, így összesen 27-en vannak. A szerzetesek némán étkeznek a refektóriumban, mi alatt egy társuk a Szentírásból örmény nyelven olvas fel.

A Mechitarista Rend temploma Bécsben
A Mechitarista Rendet Mechitar (Vigasztaló) da Petro örmény katolikus alapította 1701-ben. Saját rítusuk van, az istentiszteletnél az örmény nyelvet használják. Tevékenységük közé tartozik az örmény kultúra kutatása, őrzése, továbbadása, a diaszpóra lelki gondozása, az örmények egységbe vezetése.

A bécsi látogatás után a klagenfurti ifjúsági szálláson hajtottuk le fejünket.

Padova (Pádua)

Padovát „a szép Velence művelt testvér-é”-nek is nevezik. Kellemes, emberarcú. A városról főleg Szent Antal jut eszünkbe. A hét kupolás bizánci stílusú Basilica di S. Antonio (Szt. Antal) bazilika a vallásos zarándoklatoknak célpontja. Vonzóereje Szent Antal sírja és ereklyéi. A szentélyt Donatello domborművei díszítik, melyek Szent Antal csodáit ábrázolják.

A bazilika előtti téren látható Gattamelata bronz lovas-szobra szintén az ő műve.

A szép, tágas Prato della Valle-nak nevezett ovális parkot 82 szobor díszíti, köztük a híresebb padovai diákok: Báthori István, Szobieszki János, stb.

Itt volt egykor Európa egyik legkiválóbb jogi egyeteme. Első ismert magyar hallgatója Orbác pozsegai prépost volt. Ebben a városban született a római történetírás atyja: Titus Líviusz. Itt halt meg Bakfark Bálint (1507–1576) a lantművész, zeneszerző. A pestis áldozata lett.

„Minden út Rómába vezet”

A mi zarándokutunk is eljutott idáig.

„Az örök város” az ókori római birodalomnak, a középkori egyházi államnak és az egyesített Olaszországnak fővárosa. A város egy 3000 éves múzeum. Eredetiben csodálhatjuk a történelmi, földrajzi könyvekben látott romokat, templomokat, szobrokat, festményeket, épületeket.

Vatikánváros: A pápa által vezetett legkisebb állam. Az ellipszis alakú Szt. Péter térről kitűnően látható a kereszténység legnagyobb temploma. A bazilika /Basilica di San Pietro) a szent ereklyék, csodálatos egyházi kincsek gazdag tárháza. Reneszánsz és a barokk stílus harmonikus egysége. Az előcsarnokából a templomtérbe öt kapu nyílik.

A bazilikában megcsodálhattuk: Szent Péter sírja, I. Leó pápa síremléke, Attila látomása Róma előtt (dombormű),

Bernini: „Szent Péter trónusa”, Michelangelo: Pieta.

Vatikáni palota és múzeum: A vatikáni városban mintegy 1400 terem, szoba, kápolna található.

Raffaello Stanzái (terme): A rövid életű művész II. Gyula pápa kérésére készítette a festményeket. A negyedik teremben lévő falfestményeket már tanítványai fejezték be. A második teremben látható az Athéni iskolának nevezett kép. Rajta az idősebbik felfelé mutató idealista Platon és a reálisabb, lefelé mutató Arisztotelész. A múzeum belépőkártyáján is ez található.

Raffaello tervezte a svájci gárda egyenruháját is. A nyolcszögletű udvarban (oktagon) az arkád fölkéiben helyezték el a Laokoon csoport, Apolló, ökölvívók, Hermész szobrokat.

Sixtusi kápolna: Itt találjuk Michelangelo freskóit. Többek között az Utolsó ítéletet, mely a Vatikán ékessége. A helység ünnepei egyházi rendezvények, konklávék, pápaválasztások színhelye. A kápolnát japánok restaurálták.

A múzeumból kijöve a bazilika oldalán látjuk Világosító Szent Gergely szobrát.

A zarándokok a bécsi Mechitarista kolostor refektóriumában

Zarándok csapatunk Rómában, a Szent Péter Bazilika előtt

Lateráni épületegyüttes: A területet és a palotákat Konstantinus császár az egyháznak ajándékozta.

A Lateráni bazilika: „Minden templomok anyja”. Itt tartották az egyetemes és több kisebb zsinatokat. A kisebb zsinatok közül az 1059-es szabályozta a pápaválasztást és határozatot hozott a pápi nőtlenségről. A bazilika öthajós. 1309-ig ez volt a pápák rezidenciája és itt történt a beiktatásuk is a XIX. sz-ig.

Magyar vonatkozású a II. Szilveszter pápa sírja felett a szent korona küldéséről készített dombormű.

Végigsétáltunk Róma legreneszánssabb utcáján (Via Giulia), ahol Szent Balázs tiszteletére felszentelt templom található. Szintén ebben az utcában székel a Római Magyar Akadémia is.

Róma egyetlen szigetén – Tiberisz sziget – templomot emeltek Szent Bertalan tiszteletére. Teste itt található, de a koponyája a frankfurti dómban. Szent Bertalan Örményországban hirdette az evangéliumot. Tiberisz szigetéhez közel található az a zsinagóga, ahol 1986-ban II. János Pál pápa és Elio Toaff főrabbi találkozott.

Kívülről láthattuk ezt épületet is.

A narancs színű – csoportunkat megkülönböztető zászlót követve – közben egy-két utitársunk lemaradásával fűszerezve a macskaköves utakon eljutottunk a *Spanyol lépcsőhöz*: Ez Róma legkedveltebb rokokó emlékműve. Egész évben nyüzsögnek az emberek, élvezve a dolce vita (édes élet) hangulatát és az utcazenészek gitárjátékát. Nevét a közelben

lévő spanyol követségről kapta. A lépcső alján közepén bárka alakú szökőkút található. A szeplőtelen fogantatás emlékére Mária szobrot állítottak. A közelében lévő épületben tanult Verselius (Oxendius Verzirescu).

Római Örmény Leonianum kollégium: Előtte hacska. Felirata: Olasz-örmény barátság emlékére.

Metró: olasz élőzene szolgáltatás után megtaláltuk a Colosseumot. Róma jelképe. Hivatalos neve: Amfiteátrum. A cirkusz háromemeletes volt. A nézők a társadalmi ranglétrának megfelelően helyezkedtek el. Az arénát vízzel lehetett elárasztani, így vízi ütközeteket is rendezhettek. Kocsiversenyeket, gladiátor játékokat, állatküzdelmeket, hajócsatákat tartottak benne. Az őskeresztények mártírhalálának színhelye is volt. 50 000 embert is be tudott fogadni.

Forum Romanum: A közélet fóruma. Ez volt az ókori város társadalmi életének központja. Itt találkoztak és cserélték ki áruikat a környező dombok lakói.

Angyalvár: Eredetileg Hadriánusz császár mauzóleuma, melyet a középkor

folymán erőddé alakítottak. Börtönként is használták. Itt raboskodott Giordano Bruno. A vatikáni palotával fedett folyosó kötötte össze és veszély idején a pápa ezen keresztül menekült ide.

Viktor Emánuel emlékmű: A múlt század hatalmas fehérmárvány építménye, Itália első királyának lovas szobrával. Navona-tér: Három barokk szökőkút díszíti.

Pietro in Vincoli templom. Itt őrzik Szent Péter bilincseit, valamint itt van Michelangelo Mózes szobra is.

Az elszállásolás a Tirén tengerhez közel (kb. 1 km) a Leonardo da Vinci repülőtér közelében lévő campingben volt. A tenger vizét is kipróbáltuk.

Egy nap Velencében

Veneto tartomány székhelye valaha független államként uralkodott a Földközi tenger nagy részén. Mostanában a tenger fenyegeti. Árvizek akkor jelentkeznek, amikor dagály idején a tenger felől fúj a szél. Szigetváros. A lagúnák világa.

Szent Márk tér: „Európa legszebb szalonja” – Napóleon szerint. Itt mutatták be megválasztásuk után a dogét. A téren álló bazilika akkor épült, amikor Szt. Márk ereklyéi Alexandriából ide kerültek. Szt. Márk Velence védőszentje, a bazilika

A Mechitarista kolostor Szent Lázár szigetén

keleti típusú. Belseje jáspissal, alabástrommal díszített Bibliai jeleneteket ábrázoló mozaik burkolatokkal díszített. A székesegyház bejáratánál örmény felirat található.

Dodge-palota: Velence államfőjének, a dogénak, a törvényhozó testületének, Nagytanácsnak, Tizek Tanácsának székhelye. A Sóhajok-hídja köti össze a börtönnel.

Rialto: Fehér márvány ívvel szeli át a Canal Grandét. Rajta arany ékszereket áruló üzletek vannak.

Szent Lázár sziget: A 20-as hajójáráttal lehet ide utazni. Korábban lepra-telep volt, ma örmény tulajdonban van, rajta a Mechitarista (örmény katolikus szerzetesrend) kolostor. Benne nyomda, könyvtár, múzeum, felbecsülhetetlen értékű kéziratgyűjtemény található. Byron itt tanult örményül, több könyvet lefordított és szerkesztette az örmény-magyar szótárt.

A kolostorban volt főapát a Gyergyó-szentmiklóson született Ákoncz-Kövér István (1739–1824).

P. Fogolyán Miklós Lukács mechitarista szerzetes a városban 63 örményekkel kapcsolatos emlékhelyet számolt össze.

Utunk végén az Orlay utcai örmény katolikus plébánián szeretet vendéglátásban részesültünk, majd megtekinthettük a múzeumot is. Elbúcsúztunk utastársainktól, akik folytatták az utat haza, Erdély különböző városaiba. Utazásunk során a programhoz illő filmeket néztünk. Pl. Spartacus, Szt. Rita.

Köszönjük az utat Dr. Puskás Attilának, aki az örök élet és dicsőség szimbólumát: babérkoszorút kapott a csoporttól.

*

(Lapzárta után érkezett *Szász Ávéd Rózsa* (Marosvásárhely) gazdag beszámolója a zarándokútról. Következő lapszámunkban közöljük. Szerk.)

Raduj Klára

Erdély-járás felsőfokon

(1. rész)

„Erdély-járás felsőfokon” – hirdette 2009. évi programját az Erdélyi Örmény Gyökerek füzet áprilisi száma. A felsőfok, mint jelző – a hét napos utazás élményével a hátunk mögött – egyáltalán nem túlzás, inkább szerény megközelítése annak, az élménynek, amivel megajándékozták az utazókat a szervezők. A krónikásnak nehéz dolga van, mert szavakkal nem lehet visszaadni a Rozsda szakadék izgalmas színeit, a székelyvassági legelők zöldjét, a csillagos ég varázsát, a levegő tiszta illatát, a hitükben élő hegyi emberek méltóságát.

De vegyük csak sorjába az eseményeket. Augusztus 22-én, szinte percnyi pontossággal gördültünk ki a Batthyány térről. Mindenki együtt, JÓ A CSAPAT, indított Gyuri bácsi kedves dicsérete. Irány Gyula – **Seprős – Menyháza – Köröstárkány. Első nap.**

160 évvel ezelőtt a világosi fegyverle-

Czárán Gyula szülőháza Seprősen

tétel után a tizenhárom aradi vértanú közül kilencet **Gyulán** fegyvereztek le, s adtak át az osztrák hatóságoknak az oroszok. A kilenc tábornok – Világost követően – 1849 augusztusában néhány napot gyulai polgárházakban, illetve a várban töltött. Knézich Károly, Török Ignác, Nagysándor József, Aulich Lajos, Leiningen-Westerburg Károly, Kiss Ernő

és Lázár Vilmos emléktábláját a polgárházak falán, Damjanich János és Lahner György márványtábláját a vár falán találjuk. Az örmény származású Kiss Ernő emléktáblája és a világosi fegyverletétel emlékműve, továbbá Apor Vilmos szobra előtti tisztelgéssel kezdtük utunk tartalmi részét. A kulináris élvezetek bemelegíté-

Czárán Gyula márvány síremléke Menyházán

Rozsda-szakadék

seként a Százéves cukrászda fagyalt kínálatát kóstolgattuk.

Könnyedén átjutva a határon, a magyar örmény nemesi származású Czárán Gyulára emlékezve folytattuk utunkat. A seprősi szülőház megtekintése után Menyházán felkaptattunk a különlegesen szép fekvésű temetőbe, a Bihar hegység apostolának sírjához, ahol tiszteletünk jeléül koszorút helyezett el dr. Issekutz Sarolta elnöknő.

„Csak az hal meg, akit elfelejtenek.” A sírfelirat üzenetét megszívlevélve igyekeztünk természetjáró Erdély-járásunkkal megismerni seprősi Czárán Gyula (1847–1906), az egyik első magyar turisztikai szakember, útépítő, barlangkutató, szakíró, „a magyar turizmus atyja” munkásságát. Édesapja Czárán Gergely, édesanyja Baracházai Capdebó Anna volt. Mérnök akart lenni, de édesapja kedvéért jogot tanult. Betegsége magakadályozta tanulmányai befejezésében. Édesapja halála után bérbe adta a birtokot. Tavasztól őszig a hegyeket járta, erdőn, barlangokban,

pásztorszállításokon hált. Minden idejét és pénzét a Bihar hegység feltárásának szentelte. Több ízben fordult meg a Mócvidéken, amelyet találóan „Mocopotámiának” nevezett el. Több nyelven beszélt, szerette a zenét. Hegyi útjaira magával vitte néma zongoráját. azon gyakorolt, hogy megőrizze ujjai rugalmasságát. A turistaútjaival, hídjaival és kilátóival feltárt Bihar-hegység fo-

kozatosan az érdeklődés középpontjába került. A régebben elérhetetlen, fában gazdag erdőségekbe a fakitermelésben érdekelt vállalkozók is könnyedén eljutottak. Az első és legnagyobb pusztítást 1905-ben, a Czárán által legkedvesebbnek mondott galbinai területen végezték, teljesen megváltoztatva a táj arculatát. Czárán a pusztítás látványától összetörve 1905. december 5-én érkezett Belényesre. Hazatérve Menyházára egy hónap múlva meghalt.

„Nyugodjál, drága barátom! Nemes életed nem pergett le hiába! Hegy, völgy, erdő, mező és patak századokig büszkén fogja hordani nevedet, a nép, mely e gyönyörű hegységet lakja, s kit te annyira szerettél, még unokáinak unokáiban is megtartja jószágod emlékét, a kialudt fáklyáét, az elejtett hegymászó botot pedig ezer és ezer kar ragadja meg ismét. Lobogtatni fogja a fáklyát, használni fogja a botot nyomdokaidon útmutatásod szerint mindaddig, míg a természet csodás szépségei lelkesítenek.” Ezek voltak dr.

Szádeczky Gyula búcsúztató szavai a temetésén.

Amikor Czárán Gyula barátainak túrát vezetett sohasem feledkezett meg a finom élelmekről, erdei „svédasztalokról”. Kései utóda, mindannyiunk Gyuri bácsija hasonlóképpen. Erről többször tesz majd említést a krónika.

Köröstárkány felé közelegve megtudtuk, hogy mi is a szárazkapu, Benedek Attilaék portáján aláálltunk, kívülről egyáltalán, belülről majdnem eláztunk. Jól esett a kemencében süített finom perecke és a folyékony szilva. Grízgaluska, rántott szelet, édesség koronázta meg a napot, és ezzel megkezdődött a „hízó túra”.

A második napon Székelyvarságra kellett eljutnunk, „szépecskén” buszoztunk. Bihar hágó, Rozsda szakadék, Aranyosvölgye, Farkaslaka, Székelyvarság.

Ezen a napon megbizonyosodtunk erdélyi paradoxonról: „kelet felé szépül, nyugat felé csúnyul”, és arról, hogy hosszú és néha rázós út vezet a PARADICSOMKERTBE.

No, de ne szaladjunk még az út végére, másszunk fel gondolatban újra a Rozsda szakadékhöz, a 100 méter mély ároksze-

rű képződményhez, amely a környék vöröses színű talajáról kapta a nevét. A sziklás, meredek kaptatón igencsak kérdeztük: hol van a turistaút építő Czárán Gyula? De legyőzve gyengeségeinket feljutottunk és a látvány kárpótolt. Ezt látni kell!

A Bihar hágón az út mentén heverő sziklákról megtudtuk, hogy

Kordéllyal a Madarasi Hargitára

azok nem mások, mint a hegyi mócok szekereinek fékkövei. Faáruikat szekérre teszik, mögé kötnek egy gumiabroncsot, rá egy jó nagy követ. Fafaragásaikat terményekre cserélik, a követ elhagyva szekereznek vissza a hegyek közé.

Ennek a napnak délutánjára esőt „rendelt ki a jó Isten”. Így azután esőkabátban, ernyővel a kezünkben tisztelegtünk Tamási Áron sírjánál Farkaslakán. Korolovszki Vivien meghatottan mondta el, hogy barátjának mondhatta Tamási Áront, elhelyezett egy szál virágot, és mindnyájunk szeme előtt megjelent Ábel.

A székelyvarsági „nusikum” (helyi pálinka), a kürtös kalácska feledtette a paradicsomkertbe vezető hosszú és rázós utat, sőt a zivatart is, ami érkezésünk tiszteletére érkezett. A kedves fogadtatás, a zöldségleves és a töltött káposzta jelezte, hogy itthon vagyunk.

A harmadik napon a „jó Isten kirendelte a jó időt, csak a kishitűeket ijesztette meg az esővel.” Székelyvarság, Ívó, kordés utazás, Madarasi menedékház, Madarasi-Hargita főcsúcsa, Ívó, Székelyvarság.

Ívó igazi székely hegyi falu, az elszórtan elhelyezkedő házak beleolvadnak a he-

A Madarasi Hargita tetején

gyek, fenyőerdők látványába. Innen traktor húzta kordén rázkódtunk a Madarasi Menedékházhoz 1700 méter magasra, (a magyar örmény származású Zárug Endre fejében született meg a menedékház ötlete, Koós Károly tervei alapján készült el 1940-ben), majd gyalog – két bottal a kezünkben a reggeli botozó tanfolyam tudományával – a székelyek szent hegyére, a Madarasi-Hargita 1801 m-es csúcsára. Megkapó látvány a csúcson a sok-sok kereszt, kopjafa és emlékoszlop. „Mert a haza nem eladó, ezüstpénzre sem váltható, mert a haza lelkünk része, határai belevésve ezer éve.”

Énekelt fohászaink és ki nem mondott reményeink meghallgatásában reménykedve ballagtunk vissza a menedékházhoz, ahol a traktoros kordék már vártak ránk. Süttött a nap, amikor „lezúdultunk” a kordékról Deák Zita ívói portáján, hogy elfogyasszuk a világ legjobb és legfrissebb pisztrángját musdó mártással.

Székelyvarságra visszaérkezve alkalmunk volt megismerkedni a Görgényi havasok és a Hargita vonulatainak találkozásánál 1000 méter magason fekvő szín magyar és szín katolikus székely településsel. Területe 77 km², lakóinak száma 1500. Négy iskolájában (ebből három

1–4. osztályos) 180 gyermek tanul, 80 gyermek jár óvodába. A szétszórtan álló varsági házak kisebb része völgyekben, nagyobb része fennsíkokon épült. Székelyvarság területén szinte több a forrás, mint a lakóház. Eredete a XIX. század végére tehető, amikor

Oroszhegy havasainak nyári szállásai (havasi lakások és pajták) állandósultak itt. A XX. század elejére tanyabokrokra fejlődtek, 1895-ben anyakönyvileg, majd 1907-ben közigazgatásilag is függetlenedtek. Először Varságtisztás a nevük, 1909-től Székelyvarság. Az eredeti tanyabokrok ma is léteznek: Küküllő, Bagzos, Nagyút, Súlyomkő, Központ, Forrásköze, Tisztás. Lakóinak fő foglalkozása a fakitermelés és megmunkálás, mezőgazdaság, kőfaragás, fonás-szövés és újabban a faluturizmus. Az erdőgazdálkodás közbirtok rendszerben történik, az állatállomány állami tulajdonban van, a kétféle tulajdon egymásmellettsége nem zökkenőmentes. János Gellért plébános vezetésével megnézhetjük a Szent Péter és Pál tiszteletére szentelt templomot, a téli kápolnát, ravatalozót, és a kora esti napsütésben Nyíró József regényalakjának Úz Bencének sírját.

„Őseidnek szent hitéhez, nemzetséged gyökeréhez, testvér, te ne légy hűtlen soha!” Olvasható a varsági templom kertbe vezető székelykapu oromzatán. És ezt élük meg mindennapjaikban a varsági emberek.

A késő délutáni pisztrángozás után nehezen csúszott a finom tárkonyos pityóka leves és a pörkölt vacsorára. *Folytatjuk*

2009 nyarán történt

Szentmise Szamosújváron a Világosító Szent Gergely búcsún

A júniusi III. Örmény Kultúra Hete programsorozatát követően június 27-én Szamosújváron találkoztak az erdélyi örmény katolikusok a *Világosító Szent Gergely búcsún*. Az ünnepi szentmisét Szakács Endre szamosújvári plébános, vikárius celebrálta, melyen részt vett dr. Jakubinyi György érsek, örmény apostoli

kormányzó és számos környező plébános is. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is képviseltette magát. dr. Issekutz Sarolta elnök a szeretetvendégségen bemutatta új könyveit, megajándékozva az egyházi személyeket. Délután a kiállító teremben három örmény képzőművész munkáit ismerhettük meg, majd Flórián Antal színművész megható pódiumműsorát élvezhettük szamosújvári emlékeiről, gondolatairól.

Július 3–5. között az egyesület meghívottként vett részt a *III. Erdélyország az én hazám fesztiválon* Verőcén, a Csattogó-völgyben. Szombaton délelőtt az erdélyi egyesületek – így az EÖGYKE is –, és körök konferenciáján összegezték a szervezetek vezetői a múlt eredményeit, bemutatták a jelen életüket és jövőbeni elképzelésüket. Délután az EÖGYKE elnöke vetített képes előadást tartott az erdélyi örménységről, az örmény kultúráról, bemutatta új könyveit, majd az *Örmény gyökerek* c. dokumentumfilm vetítésére került sor.

Augusztus 1–8. *Záródokút Dr. Puskás Attila vezetésével*: Bécs, Padova, Róma és Velence útvonalon, a tíz évvel ezelőtt elhunyt P. Fogolyán Miklós Lukács mechtarista szerzetes emlékére, aki 1998-ban három napon keresztül kalauzolta az egyesület csoportját Velencében, az örmény emlékek nyomában.

A szamosújvári szentmise résztvevői

Csattogó-völgyi konferencia előadói

Augusztus 15. *Nagyboldogasszony napi búcsú Erzsébetvároson*. Dr. Jakubinyi György örmény apostoli kormányzó és számos pap részvételével megtartott ünnepi szentmisét ismét Szakács Endre vikárius celebrálta. A szeretetvendégség alatt az egyesület elnöke bemutatta az *Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény katolikus temetője* c. könyvét, majd könyveket adományozott a Polgármesteri Hivatalnak, a bucaresti örmény közösségnek.

Augusztus 16. *Medgyesen* tartott dr. Issekutz Sarolta előadást Babota Tibor

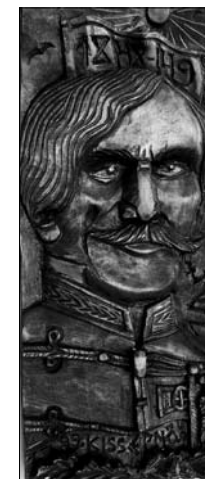
Nagyboldogasszony-napi ünnepi szentmise az erzsébetvárosi örmény katolikus nagytemplomban

medgyesi és erzsébetvárosi plébános meghívására az erdélyi örménységről, örmény gyökereiről, valamint bemutatta újonnan megjelent könyveit. A Plébánia közösségi termében szép számmal voltak kíváncsiak az előadásra, a könyvekre.

Augusztus 22–28-ig *Barangolás őseink földjén, Erdélyben* címmel 43 fő járta be Erdély csodálatos vidékeit, és kutatta gyökereit Székelyudvarhelyen, Székelykeresztúron, Erzsébetvároson. Találkoztunk örmény közösségünk már ismert és újonnan megismert tagjaival, templom és temetőjárás, kiállítás-megnyitó (Ecsmiadzin kincsei) alkalmával. Ez alkalomból Székelyudvarhelyen id.SzalassyFerencés a székelyudvarhelyi ARMENIA Kft. egy szép fafaragást (Észtelneki László János: Kiss Ernő aradi vértanú portréja), valamint egy csodálatos virágkosarat adományozott dr. Issekutz Saroltának eddigi munkája elismerése jeléül.

Dr. Issekutz Sarolta előadást tart a medgyesi katolikus plébánián

Kiss Ernő aradi vértanú portréja (fafaragás)

M

Szoboravatás Csíkszépvízen

Erdélyben egykor az örmények negyedik „városának” tartották Csíkszépvíz települést. Ma már ritkábban találunk lakói között örmény-gyökerűeket, akik a többiekkel együtt ünneplőbe öltöztek 2009. június 27-én, szombaton, hogy méltóak legyenek a nagy eseményéhez. Az ünnepség a szervezők jóvoltából felnőtt a helyi lakosok és a máshonnan is szép számban érkezettek igényéhez.

Szép beszédek, az ünnepélyhez méltó történelmi múlt felidézése, oda illő kultúr-műsor, az avatandó szobor szépsége és a megszervezett ünnepség méltóan ötvöződött egybe.

Mi is történt 2009. június 27-én, László napján, Csíkszentvizen?

Ezen a napon avatták Bocskay Vince, hátraírók túl is jól ismert szobrászművész Szent László teljes alakjánál jóval magasabb, 2,96 méteres, remekművű bronzból öntött térszobrát. Megjegyzendő, hogy a szobrászművész az örmény gyökérű Petelei István szavatai házában született.

A sajtót és a hírcsatornákat követők az előző beharangozások útján tudták, hogy mi lesz a Gyimesi havasoktól nyugatra, az Erdélyi medencét lezáró Gyimesek előtti medence közterén. A megmintázás értékének megtartásához nagyban hozzájárult a szintén szavatai képzőművész, Sánta Csaba szoboröntő mesteri hozzájárulása is. A Csíksomlyói kegytemplom közelében levő csíkszépvízi Szent László nevét viselő, kockakövel kirakott főtér zárandokhely lesz az erre járóknak mindörökre. Ezt a tereket a Szent László szobor központi figuraként, reméljük örökre „bearanyozza”.

Örmény magyar szemmel Csíkszépvízről tudni kell, hogy az Erdélybe Moldva felől érkező örmény betelepülők földrajzi fekvése szerint is az első örmény központ.

Az új közösség Apafi Mihály fejedelem engedélyével települt be az 1567-es pápai jegyzékben először említett Csíkszépvízre 1668-1669-ben.

A település ma is megőrzi mezővárosi jellegét. Már a XIX. században könyvtára, kaszinója, tüzletei és céhei voltak. Jellegét gyönyörű épületeinek és szépen kialakított főterének köszönheti. A falut ékesítő négy templom közt jelen van a dombon épült örmény Istenháza is, sajnos a történelem nagyon megcsappantotta híveit, de így is többen vannak, mint az ortodox templomot látogatók.

2009. június 27-től Csíkszépvíz központjának díszé tehát a Szent László szobor lett, amely a szavatai Bocskay Vince képzőművész remekműve.

Itt kezdődik Csíkszépvíz után, a Pogány Havasok (1352 m) lábaitól az igazi hegyi út a Gyimesek felé. Felső-, Közép- és Alsólok s a patakok nyilvántartása után a csángóföldön s az ezeréves magyar határnál, a Rákóczi várnál befejeződik szép Erdélyország. A turista mielőtt a Gyimesek felé igyekezne, álljon meg egy pillantásra a Csíksomlyói kegytemplomtól 15 km távolságra lévő Csíkszépvízi Szent László téren, hogy remekművű bronzszobrot láthasson. Kegevetlen és nemzeti érzelmekkel töltődik fel. Tiszta szívű és lelkét is megnyugtató látvány. Társíthatja érzelmét Bocskay Vince gondolataival és művészi tisztánlátásával.

Az egyperces tisztelgés, főhajtás bevezetőül szolgálhat ahhoz, hogy zárandokká váljon, és felkészüljön az általa barkácsolt, mezei virágokkal díszített, gyászszalag, fakereszt vagy kopjafa elhelyezéséhez, amit majd az ezeréves határnál hagy a sziklákon.

Fekete Árpád ny. történelemtanár, Szavata

Emléktábla került a Barcsay-házra Katonán

Régi törekvés végére került pont július 25-én délelőtt, amikor a Kolozsvártól mintegy 60 km-re lévő falucskában, Katonán az egykori jegyzői kúria falán elhelyezték a falu egyetlen nagy szülőtte, Barcsay Jenő művész-pedagógus emlékéért idéző táblát. A megvalósítás a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság (KLMT) munkáját dicséri. A civil szervezet elnöke, Gaal György a tábla leleplezését követően lapunknak elmondta: évek óta tervezték már, hogy ilyen módon jelöljék meg az európai képzőművészek élvonalába tartozó Barcsay szülőházát, de csak a falu jelenlegi polgármesterével, Alexandru Botával tudtak sikeresen együttműködni ez ügyben, ugyanakkor pedig elnyerték a ház jelenlegi tulajdonosának és lakójának a beleegyezését is.

A mintegy 30 fős ünneplő gyülekezet részint Kolozsvárról, részint pedig Székelykeresztúrról érkezett, mivel az ottani református lelkipásztor, Orbán Tibor Katonába is beszolgál.

A lelkész magával hozta a helyi földműves énekkar maroknyi csoportját is, akik, immár átsétálva a helyi református templomba, szoltárfeldolgozásokkal és két szavalattal (Wass Albert: Üzenet haza,

Reményik Sándor: Eredj, ha tudsz) is megörvendeztették a közönséget. Az ünnepi hangulat annyira magával ragadta a résztvevőket, hogy a rövidke műsor végén spontán módon énekelték el együtt a 260. éneket, tanúságot téve arról, hogy az Úr csodásan működik. Ezt a gondolatot folytatta rövid beszédében Kötő József parlamenti képviselő, az EMKE tiszteletbeli elnöke is. Elmondta: egy hónappal ezelőtt Betlehemben járt, ahol Krisztus jászolánál gyújtott gyertyát. – Akkor jöttem rá, milyen mély igazságokat rejtenek az ilyen pillanatok: azt sugallják, hogy nincs veszve semmi, mindent újra lehet kezdeni, új világot lehet építeni, mindig kapunk még egy lehetőséget a teremtésre – összegezte Kötő József.

A kicsiny református templomban, amelyben a feltételezések szerint Barcsay Jenőt is megkeresztelték 1900-ban, a falon ott látható a művész portréja is. Remények szerint a kultuszt a továbbiakban is éltetni, táplálni fogják, ez alkalommal is két újabb portréval bővült a festőhöz kötődő tárgyak sora. Takács Gábor képzőművész, a KLMT titkára egy saját készítésű, Barcsayt ábrázoló grafikát valamint egy portrét ajándékozott a gyülekezetnek, a tervek szerint az egyiket a készülő emlékszobába szánta. Ennek kapcsán Orbán Tibor, a mintegy 40 lélekből álló gyülekezet lelkipásztorja elmondta: a jelenleg használaton kívüli és meglehetősen romos papi-lak egyik helyiségét szeretnék rendbe hozatni és berendezni erre a célra, az összegyűjtött tárgyakat pedig kiegészítenék a művész élete utolsó éveiben vásárolt szentendrei ház hagyatékával is.

S. B. Á

(Megjelent: Szabadság, 2009. július 26.)

Ferencz Zsolt

Tájház és közösségi központ Feketelakon

A program célja a mezősegi falvak kulturális rehabilitációja

Falunapokra gyűlt össze hétvégén a Kolozs megyei Gyeke községhez tartozó Feketelak apraja és nagyja. Az id. Kabai Ferenc szamosújvári nyugalmazott református lelkész által szombaton délelőtt tartott istentisztelet után Wass Albert tiszteletére megkoszorúzták az erdélyi író emlékére 2008 májusában felállított kopjafát. Vasárnap délben a szamosújvári Téka Alapítvány kezdeményezésére 2007-ben elindított Tóvidéki Közkincs Kerekasztal elnevezésű program első eredményeként megnyitották a feketelaki közösségi központot, amelyben kézműves műhely, számítógépes terem és mezősegi konyha létrehozását tervezik a közeljövőben. A közösségi központban található tájházban egyelőre a Faragó Mária hagyatékából származó munkák és a feketelakiak által felajánlott darabok tekinthetők meg. A falunapokon a nagysármási fúvószenekar, a helyi református kórus, Kilyén Ilka színművésznő, a melegföldvári és a feketelaki adatközlők, valamint a Kaláka Néptáncgyűttes szórakoztatta a résztvevőket.

A feketelaki napok kiváló lehetőséget biztosítanak arra, hogy a faluból elszármazott magyarok hazatérjenek és az itt élőkkel találkozzanak. Ez az ő hétvégéjük – mondta lapunknak Barticel Kiss Krisztián református lelképásztor. A helyi református egyház által szervezett falunapok programjában szombaton a nagysármási fúvószenekar, a helyi református kórus és Kilyén Ilka színmű-

vésző előadását tekinthették meg az érdeklődők, vasárnap pedig a melegföldvári és a feketelaki táncosok, illetve a szamosújvári Kaláka Néptáncgyűttes lépett fel.

Szombaton délben megkoszorúzták a Wass Albert tiszteletére 2008 májusában a templomkertben felállított kopjafát. A lelképásztortól megtudtuk: a már negyedik alkalommal megszervezett falunapoknak köszönhetően egyre inkább érződik, hogy a távolabbról

érkezők is érdeklődnek a mezősegi település iránt. Kiderült az is, hogy a helyi magyar lakosság - jelenleg mintegy 170-re tehető a számuk - szülőföldjén való megmaradása érdekében a közeljövőben munkahelyeket kívánnak teremteni a faluban, többek között, egy ipari létesítményt is létre szeretnének hozni.

– Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) Közkincs programja keretében

kistérségi stratégiák kidolgozására pályázhatnak a magyarországi szervezetek – magyarázta kérdéseinkre Balázs Bécsi Attila, az 1993-ban alakult, a Mezőség szórvány-magyar közösségeinek közművelődési és oktatási életének fejlesztésén és koordinálásán fáradozó szamosújvári Téka Alapítvány vezetője. Hozzátette: bár a pályázatot eredetileg csak magyarországi települések számára hozta létre az OKM, 2007-ben három erdélyi szervezetnek (az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Maros megyei szervezete, a választói Kallós Zoltán Alapítvány és a szamosújvári Téka Alapítvány) is sikerült támogatást szereznie.

Balázs Bécsi Attila elmondta: 2007-ben hozták létre a Tóvidéki Közkincs Kerekasztal elnevezésű programot, amelynek első megvalósítása a tegnap délben megnyitott feketelaki tájház és közösségi központ. A kerekasztalt az OKM megbízásából, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus támogatásával (MMIKL) tizenöt mezősegi szórvány-magyar település részvételével alakították meg, a cél pedig a mezősegi falvak kulturális és közösségi rehabilitációjának támogatása, amit első sorban tájházak és közösségi központok létrehozásával kívánnak megvalósítani.

A tájház létrehozásának gondolata a tavalyi falunapok alkalmával a település dísz-

polgárává avatott Balázs Bécsi Attilától származik. – Egy évvel ezelőtt Balázs Bécsi Attila megígérte, hogy amennyiben minden jól megy, 2009 nyarára elkészül az épület. És lám, a szamosújvári Kaláka néptáncgyűttes és a helyi közösség tagjainak önkéntes munkája révén, ha egyelőre nem is sikerült minden elképzelést megvalósítani, de jó állapotban nyithatjuk meg a közösségi házat – magyarázta Barticel Kiss Krisztián református lelkész az istentiszteletről a közösségi házhoz vonuló gyülekezetnek. Beszámolt arról, hogy a tájházban állandó Wass Albert-tárlatot akar létrehozni, ugyanakkor terveik között szerepel számítógépes terem, kézműves műhely, borpince és mezősegi konyha beindítása is. – Szeretnénk, ha a falubeliek otthonukként tekintenének erre a helyre, fontos ugyanis, hogy megismerjék, és egyúttal büszkéek legyenek Feketelak értékeire, ugyanakkor a nagyvilág számára is meg szeretnénk mutatni mindazt, amivel rendelkezünk – fogalmazott a tiszteletes. Elmondása szerint a tájház körüli munkálatok sikeressége a feketelakiak által csak egyszerűen Sanyiként emlegetett Füstös Sándornak, a helyi református egyház gondnok-helyettesének köszönhető.

Miron Ioan, Gyeke község polgármestere örömet fejezte ki amiatt, hogy az ünnep-

Középen Kallós Zoltán néprajzkutató

A közösségi központ kapujában tartott ünnepség után a résztvevők a tájház bejáratához vonultak: miután Füstös Sándor leplezte a ház falán lévő emléklakettet, megtekinthették a Faragó Mária hagyatékából származó alkotások mellett a feketelakiak által adományozott tárgyakat.

Balázs Bécsi Attilától megtudtuk: a Tóvidéki Közkincs Kerekasztal elnevezésű program sikerét bizonyítja az is, hogy a 2010-es évre már a magyarpalatkai, buzai és melegföldvári közösség is jelezte igényét közösségi ház létrehozására. A feketelaki tájház és közösségi ház eddigi munkálatai 54 ezer lejbe kerültek, ebből 15 ezer lej a Sziulőföld Alapból érkező támogatás, a többi pedig a Téka saját hozzájárulása volt – magyarázta az alapítvány vezetője.
(Megjelent: Szabadság, 2009. 08. 16.)

segre őt is meghívták, elismerő szavakkal illetve a tájházat, továbbá arra biztatta a jelenlévőket: bátran keressék fel hivatalát, amennyiben úgy érzik, segíteni tud nekik a további munkálatokban.

Kallós Zoltán néprajzkutató, akinek édesanyja feketelaki születésű volt, személyekre és történetekre emlékezett vissza, majd a helyi Füleki Renáta énekelt. Balázs Bécsi Attila a falu népszerűsítését és a helyi lakosok összetartását nevezte a közösségi központ legfontosabb célkitűzésének. A Kaláka együttes, a helyi polgárok, a buzai és gyekői polgármesteri hivatal mellett köszönetet mondott a szamosújvári Incze családnak is, amiért beleegyeztek, hogy a Lengyel Ákosné Faragó Mária hagyatékából származó munkákat a kiállítás törzsanyagaként elhelyezzék a feketelaki tájházban.

Újabb örmény est a művészeti iskolában

Augusztus 25-én újabb örmény este került sor Udvarhelyen, a Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola pincegalériájában. Valószínűleg igényel némi magyarázatot, felvezetést egy ilyen jellegű esemény miértje, háttere, eszmeisége, hiszen nem sokan ismerik az itt élő örményeket, és általában az örmény nép történelmét.

Az örmény nép üldöztetései során szétszóródott az egész világban, s egy viszonylag jelentős hányaduk – több hullámban – Románia területén telepedett le, egyrészt Moldva, másrészt Erdély különböző városaiban. Környékünkön elsősorban Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvízen, valamint Erzsébetvároson és Szamosújváron alakultak ki jelentős kolóniáik, amelyek mind kulturális, mind kereskedelmi szempontból felvirágoztatták e településeket, ugyanakkor Udvarhelyen és környékén is szép számban élnek örmény származású családok. Mára az örménység teljesen beolvadt a magyar – helyenként a román – lakosságba, de gyökereire büszke lévén, a lehetőségekhez mérten igyekszik ápolni és továbbadni hagyományait a fiatalabb generációknak. Az udvarhelyi rendezvény azért nem pusztán egy egyszerű találkozó, mert – a szokáshoz híven – kiállítás, valamint négy örmény vonatkozású könyv bemutatója is színesíti a programot.

Az Ecsmiadzin kincsei fotókiállítás anyagát a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület bocsátotta a szervezők rendelkezésére. (Ecsmiadzin nem más, mint az úgynevezett „örmény Vatikán”, az Ararát-völgy egyik legrégebb városa. Itt található az örmény apostoli egyház fejének, a katolikosznak a rezidenciája. Az ecsmiadzini katedrális az egész ke-

resztény világ egyik legrégebben alapított temploma. Többszöri átépítés után alakult ki a ma látható épületegyüttes, amely méltó tárháza azoknak a keresztény relikviáknak és tárgyaknak, amelyeket az Örmény Apostoli Szentegyház ajándékként kap a világ minden tájáról. A múzeum kiállítási tárgyai között igen értékes tárgyak szerepelnek.) A kiállítás anyaga az e tárgyakról készült fotókból állt össze.

A találkozón bemutatásra kerülő könyvek: A III. Örmény Kultúra Hete alkalmából kiadott Örmény-Magyar A,B,C Könyvszke (1834) – Gyakorlati Örmény Nyelvtan (1879) – DVD kiadvány; Dr. Issekutz Sarolta: Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény-katolikus temetője – CD-melléklettel; II. Örmény Kultúra Hete, 2008. április 17–25, dokumentumkötet DVD-melléklettel. A könyveket dr. Issekutz Sarolta mutatja majd be az érdeklődőknek – a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jóvoltából kerültek kiadásra. Antónia Arslan Pacsirtavár című, az 1915-ös törökországi örmény genocídiumról szóló megindítóan szép családregénye eddig világszerte tíz nyelven látott napvilágot, magyarul pedig Király Kinga Júlia remek fordításában jelent meg, a marosvásárhelyi Mentor Kiadó gondozásában.

A találkozón részt vesznek a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által szervezett erdélyi körúton részt vevő budapesti magyar-örmények is.

A rendezvény szervezői és támogatói a Palló Imre Alapítvány, a Magardici Bodurian Alapítvány, az Armenia Kft., valamint a Kabdebó nyomda.

B. Ágó

(Megjelent: Udvarhelyi Híradó, 2009. augusztus 21–23.)

Metz Katalin

Határon túli városok pesti utcanevekben

Borbély Bartis Júlia és Borbély Bartis Endre öt évig dolgozott a lexikonon

Kezemben vaskos könyv. Sötétzöld borítóján fehér nagybetűs cím: Budapest – utcaneveiben mesélő történelem. A tíz éve Marosvásárhelyről áttelepült, nyugdíjas jogász házaspár, Borbély Bartis Júlia és Borbély Bartis Endre öt évet szánt arra, hogy ezt az enciklopédikus munkát létrehozza.

Az ötlet abból a tapasztalatukból fakadt, hogy a fővárosiak egyszerűen nem ismerik a Trianon után elcsatolt területek településeinek neveit, amelyek akár utcanévtáblájukon is szerepelnek.

„A 2-es villamoson utaztam – kezdi elbeszélését Borbély Bartis Júlia –, s a Zsil utcai megállónál megszólalt egy iskolás gyerek, nézd, Zsír utca! Nem Zsír, hanem Zsil, javítottam ki. Tudod, van egy ország, Románia, abban egy tájegység, Erdély, ahol a Zsil folyó és a Zsil-völgyi szénbányák, a szénmedence található. Arról kapta nevét az utca és a megálló. Hasonlóképpen derült ki, hogy Tusnádról sosem hallottak a villamoson fecsegő lányok, amiként a Királyhágón áthaladó vonaton ülő lányok sem a csucsai várról. Ekkor döbrentünk rá, hogy a fővárosiak egy része azt sem tudja, hol van Kalotaszeg, Zombor, Újvidék és a többi, mivel évtizedekig tabu volt Trianon és az elcsatolt területek oktatása. Elhatároztuk hát, hogy megírjuk.” Amikor nekivágtak, nem hitték volna, hogy ilyen mérhetetlen kutatást, jegyzetelést, forrásfeldolgozást igényel a több mint hatszáz oldalas, majd egy kilogramm súlyú könyv előkészítése, megírása, kiadása. Mind önerőből. Alapként használták a Ráday Mihály bevezetőjével 1998-ban megjelent Budapest teljes utcanévtaxikonát, amelyben az elcsatolt területeken fekvő települések neve után ott szerepel mai hovatartozása (Ro-

mánia, Ukrajna stb.). Többnyire az Országos Széchényi, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban meg a Hadtörténeli Múzeum anyagában kutakodtak. Voltaképp a teljes Kárpát-medence magyar településtörténetét, földrajzát, művelődési, gazdasági, ipari vonatkozásait föltérképezték, és sommásan megírták. Hihetetlen munkát végeztek. Miután az ország kétharmadát az első világháború után a győztes nagyhatalmak a szomszédos országokhoz csatolták, Budapest városatyái az 1920-as években utcanevekben örökítették meg a valaha Magyarországhoz tartozó földrajzi területek, folyó, hegyek, városok nevét, hogy elevenen éljenek a köztudatban. Borbély Bartisék a szócikkekben a helységek (azaz utcanevek) történetét az ősidőktől, esetenként a honfoglalástól 1920-ig, azaz a történelmi Magyarország fennállásáig követik, és közlik legfontosabb adataikat. A fejezetekre osztott könyv legvaskosabb része az Erdély című, mintegy kétszáz oldalnyi terjedelemben. A továbbiakban a Felvidék, Kárpátalja, a Délvidék, Burgenland, Lengyelország követi, majd az elcsatolt területeken született, ott naggyá lett alkotók, művészek, közéleti személyiségek fejezete, akik Budapesten utcanévtaxikonokká lettek. Már csak azért is érdemes ezt a részt lapozgatni, hadd lássuk, nemzetünk milyen sok, közismert nagysága származik ezekről a területekről. Végül a képmellékletek, a címjegyzék, a bibliog-

ráfia fejezetét megelőzően, külön fejezetet szánunk a Kárpát-medence honfoglalás előtti népeinek, törzseinek. Beszédese példaként hadd álljon itt a Bálványos szócikk (utca a XVIII. kerület Szent Imre kertvárosában). A település furdójával (Bálványosfürdő) együtt, Erdély egykori Háromszék vármegyének kézdi járásában fekszik, 924 méter magasan, az 1900-as népszámláláson a Karatnavonalhoz tartozó kisközségben mindössze 14 lakó élt.

A fürdőn, a területén feltörő, ásványban gazdag vizeinek gyógyhatása miatt reumás betegségekben szenvedőket kezeltek, amiként kénese gázok telítette „büdösbarlangjában” is gyógykúráztak a rászorulók. 1024 méter magas sziklaormán vár állott, mondák fűződtek romjaihoz, a szerzők ezt is megosztják olvasóikkal. Szót ejtenek továbbá a tatárjárásról, amikor IV. Béla uralma alatt többször is megütözköztek a pogány hordákkal. A könyv alkotói még arra is kitérnek, hogy 1998-ban a bálványosi szabadegyetemről lett ismert a község neve, amelyet manapság már a közeli Tusnádon tartanak évente, Tusványos néven. A könyv kiadása erón

felüli anyagi áldozatot és energiát követelt, ahogyan e sorok írójának mesélték, a sírjukra szánt összeget fordították rá. Ismeretlenül nem támogatta őket egyetlen magyarországi alapítvány sem, a kanadai Orbán Balázs Társaság segítette őket egy kisebb összeggel, és a Közdok Kft. Digitális Nyomdájában adatták ki a munkát.

(Megjelent: Magyar Hírlap – Kultúra 2009. augusztus II.)

A BUDAVÁRI ÖRMÉNY KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZAT
Szeretettel meghívja Önt, kedves Családját és Barátait

VIDÁM ÖRMÉNY EST

Irodalmi, Zenei és Gasztronómiai csemege a Tabánban
2009. szeptember 26-án, szombaton 17 órakor.

Előadók:
Váradny Mária és Flórián Róbert
színművészek

Juhász Endre és Gyulai Csaba
örmény népi hangszereken játszik

Bevezetőt mond
Sediánszky János
a Budavári Önkormányzat alpolgármestere

Helyszín a **Tabáni Terasz** borpincéje
Budapest I. kerület, Apród utca 10.
Megközelíthető az 5-ös és a 86-os autóbusz Szarvas téri megállójától

Támogatók:
Budapesti Önkormányzat
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
TABÁNI TERASZ
Erdem Kivétel
Borpince

Fogathajtó világbajnokok íratlan ősi örmény öröksége

Huszonegy nemzet hetven fogata indult Kecskeméten, a XIII. Kettesfogathajtó világbajnokságon. Nagyon sok lószereető ember ment el, több tízezren szurkolunk együtt a magyar sikerekért, de a várt aranyérmek ezúttal elmaradtak, a csapat ezüst, Lázár Zoltán bronzérmes szerzett. A lovassportok, ezen belül a fogathajtás Magyarországon évszázadok óta az egyik legnépszerűbb sportág. A magyar fogathajtók világszerte ismertek, kiemelkedő hajtó-kultúrával rendelkeznek. Évek óta a világ egyik legjobb hajtójának tartják a Lázár-testvéreket. A világbajnokság előtt a zánkai edzőtáborban beszélgettem a hétszeres kettesfogathajtó világbajnokkal, Lázár Vilmosmal és hat évvel fiatalabb, hat-szoros fogathajtó világbajnokkal, Lázár Zoltánnal. Az októberi füzetekben pedig édesanyjuk, Piroska, valamint nagynénjük, Lázár Edit mesél a családról.

Zánkán a verseny rendezéséért és a jó szereplésért is izgult Lázár Vilmos, a Magyar Lovas Szövetség elnöke:

– Amikor február 27-én megválasztottak elnöknek arról beszéltem, hogy milyen jövőt szeretnék a magyar lovassportnak, és milyen eszközökkel lehet elérni ezt a magas tiszteletet. Az egyik eszköz a nagy nemzetközi versenyek, a világbajnokság rendezése. Távlati célként azt tűztem ki magam elé, hogy lovas világtérképeket is rendezhessünk. Ebből a szempontból is nagyon fontos, hogy a kecskeméti világbajnokság nemzetközi viszonylatban is jó elismerést szerezzen. A hazai elvárás is nagy, hiszen ez már a negyedik világbajnokság, és az eddigi világbajnokságok is mind sikeresek voltak. 1971-ben, az első Európa-bajnokság Magyarországon került megrendezésre a vadászati világtérképeken, ekkor lett elvetve a mag itthon és külföldön is. Óriási élményt jelentett az 1984-es szilvásváradai világbajnokság, ahol még csak nézőként

Lázár Vilmos és a lipicaiak

vettem részt. Úgy gondolom, hogy a közönség elvárja tőlünk, hogy legalább ilyen színvonalon, ilyen minőségben rendezzük meg a versenyeket és bízom benne, hogy ezt tudjuk is teljesíteni. Azt hiszem, nagyon magasan van a léc, az elődeink és mi magunk is nagyon magasra tettük a

lécet. Az előző három hazai világbajnokságon a megnyerhető hat aranyéremből mind a hatot a magyar csapat és a magyar versenyző nyerte, akkor szerénytelenség lenne mást mondani, mint azt, hogy igen, világbajnokok szeretnénk lenni. Egyéni-ben és csapatban is el szeretnénk nyerni a világbajnoki címet. A kilencfős csapat a világ legerősebb bajnokságából nőtt ki. A motiváltság is adott, mindenki a saját családja pénzét áldozta azért, hogy ebbe a harcba beszálljon, a világbajnokságon induljon. Biztos, hogy azzal nem lesz baj, hogy bárki ne akarna nyerni. Azt nem tudjuk felmérni, hogy az ellenfelek mire képesek, hiszen nagyon kevés erőpróba volt, ahol meg tudunk mérkőzni velük. Ez a csapat Finta Gábor vezetésével maximum felkészült a világbajnokságra, mindent megtesz annak érdekében, hogy az elvárásoknak megfeleljen. És mint rendező, és mint versenyző csak annyit szeretnék mondani: nagyon bízom a sikerben.

– *Hogyan készültek a világbajnokságra?*

– Azóta vagyunk nagy izgalomban, mióta kiderült, Magyarország rendezheti ezt a világbajnokságot, jelesül, Kecskemét. Életemben felmerült már, hogy mikor hagyom abba a versenyzést. Mindig mondják,

hogy a csúcson kell abbahagyni, de soha se tudja az ember, mikor van a csúcson, csak utána, ha már nincs ott, akkor tudja, akkor ott voltam. Ez egy olyan versélyes vállalkozás, mert itt sikert is el lehet érni és nagyon-nagyon is bukni. Ezt át kellett gondolni. De úgy voltunk vele, vállaljuk ezt az erőpróbát, ezt a kockázatot. És hogy az esély dupla legyen, Zolit megkértem, hogy a négyesfogatok közül erre az esztendőre üljön vissza a kettesek közé és ő is erősítse ezt a csapatunkat. Mióta Zoli átment a négyesbe, a kettesfogatoknak megszűnt a győzelmi sorozata, azóta ezüstérmeket, különböző színű érmekeket nyertünk csapatban, de aranyérmeket nem.

Lázár Vilmos

Hétszeres kettesfogathajtó világbajnok.

Sportpályafutásának legfontosabb eredményei:

Háromszoros egyéni világbajnok: 1999. Kecskemét, 2001. Riesenbeck (GER), 2007. Warka (POL)

Négyszeres csapat világbajnok: 1989. Balatonfenyves, 1999. Kecskemét, 2001. Riesenbeck (GER), 2003. Jardy (FRA)

Egyéni vb-ezüstérmes: 1993. Gladstone (USA), vb-bronzérmes: 2005. Wals-Salzburg (AUT)

Háromszoros csapat vb-ezüstérmes: 2005. Wals-Salzburg (AUT), 2007. Warka (POL), 2009. Kecskemét

Tizenkét világbajnoki érem birtokosa.

Tízszoros Magyar Bajnok: 1989, 1993, 1994, 1998, 2001, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008.

Kilencszoros Magyar Derby-győztes: 1989, 1991, 1993, 1995, 1996, 1997, 1999, 2001, 2003.

Nilván, más célnem lehet, csak ez. Így áll össze az együttes, hatalmas előkészületekkel. Nagyon nagy munkával. De mindenki úgy érzi, hogy ez egy összemzeti magyar ügy. Az eredményeket is várják, tudják, a lelünkben van, hogy a fogathajtás magyar sport, nagyon szeretik az emberek. Ez a világbajnokság a lelkesedésre és az összefogásra alapul. – *Mikor ült először lovon?*

– Ugyanúgy, mint nagyon sok magyar embernek, benne van a génjeinkben a lovak szeretete. Itt a Kárpát-medencében még működnek

ezek, nagyon-nagyon mély gyökerei vannak. Bennem is volt egy genetikai adottság, amire az édesapánk, akiben szintén megvolt ez, még ráerősített. Tízéves lehettem, Zoli négyéves, amikor vett nekünk egy póni lovat. Ez meghatározta az egész életünket. Megtanultam lovon túlni, utána jártunk különböző helyekre lovagolni. Majd tanyát vettünk Kecskemét mellett, ahová hétvégeken és az iskolai szünetekben lejártunk. Egyébként ez 1979-ben volt, a 78-as kecskeméti világbajnokság után.

– *A ló szeretetből még nem következik egyenesen, hogy a fogathajtást választotta. Mi döntött?*

– A lovas sportok közül azért a fogathajtás mellett döntöttünk, mert a magja ott, a kecskeméti homokon lett elvetve – rendszeren. Azután minden gazda kettes vagy négyes fogatot akart hajtani, és ebbe a milióbe csöppentünk be. Innentől jártunk versenyekre. Példakép lett rögtön Bárdos György és Juhász László négyesfogathajtó világbajnokok, és mi is olyanok szerettünk volna lenni.

– *Példaképeket emlegetett. Október 6-án az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hőseire és az aradi vértanúkra emlékezünk, köztük a nagybecskereki Lázár Vilmosra. Mennyire kötődik a család az örmény származású Lázár Vilmoshoz?*

– A kötődés nemcsak az örmény ághoz van meg, hanem a magyar történelemhez is. Örmény arisztokrataként Lázár Vilmos magyar vértanúként Magyarorszáért áldozta az életét. Így nem is annyira az örmény múlt, hanem a magyar történelemhez való kötődés talán még szorosabb. Ez a családunk fő ága. De biztos ezer féle más vér is csörgedezik az ereinkben. Aki ismeri a nyilatkozatainkat, életvitelünket, filozófiánkat, azt tudja, hogy nekünk ez nagyon fontos dolog az életünkben.

– *Járt Nagybecskereken?*

– Emléktáblát is avattunk a nagybecskereki székesegyház oldalán, többször koszorúztuk Eleméren is. A családdal is többször voltunk kint.

Lázár Zoltánt tíz éve Tápiószentmártonban, a sportújságírók kettesfogathajtó baj-

Lázár Zoltán

Hatszoros fogathajtó világbajnok. Négy kettesfogathajtó világbajnoki címe mellé egyedül neki sikerült két világbajnoki aranyérmet szerezni a négyesek között is. (2004. Kecskemét, egyéni és csapat)

Sportpályafutásának legfontosabb eredményei:

Egyéni kettesfogathajtó világbajnok: 1997. Riesenbeck (GER)

Háromszoros kettesfogathajtó csapat-világbajnok: 1999. Kecskemét, 2001 Riesenbeck (GER), 2003. Jardy (FRA)

Kettesfogathajtó egyéni vb-ezüstérmes: 1999. Kecskemét, csapat vb-ezüstérmes 2009. Kecskemét

Kettesfogathajtó egyéni bronzérmes: 2009. Kecskemét

Négyesfogathajtó egyéni- és csapat világbajnok: 2004. Kecskemét

Négyesfogathajtó csapat vb-bronzérmes: 2008. Beeds (NED)

Kiemelkedő nemzetközi sikerei közé tartozik a világ legnagyobb lovasversenyén, Aachenben (GER 2004) kivívott csapatgyőzelem és az egyéni negyedik helye.

Tíz világbajnoki érem birtokosa.

Háromszoros négyes- (2004, 2007, 2008), és kétszeres kettesfogathajtó (1996, 1999) Magyar Bajnok.

Kétszer nyert négyesfogathajtó Magyar Hajtó-derbyt (2006, 2008).

Lázár Zoltán

nokságán ismertem meg Vilmossal együtt. Zoltán volt a segédhajtóm, azon az amatőr versenyen szerettem bele a fogathajtásba. Régi ismerősként beszélgettünk a lovakról, a versenyekről, a családról.

– *Senki nem születik világbajnoknak. Hogyan indult el sportpályafutása?*

– Pesti srác vagyok, ezért is nagyon érdekes, hogy lovas lettem. Ezt az egészet édesapám ló szeretetének, állatszeretetének köszönhetjük, aki szintén Pesten, pontosan Kőbányán nőtt föl. Igazán nem volt nagy kapcsolata az állatokkal, de mindig volt egy belső érzélem, ami időnként előjött, amikor a vidéki rokonait meglátogatta. A ló volt számára a legnagyobb élmény. Gondolt egyet, hogyha ő olyan anyagi szintre jut, hogy megengedheti magának, hogy vesz egy lovat, akkor azt megteszi. Amikor odáig eljutott, nem saját magának vásárolt lovat, hanem nekünk vett egy póni lovat. Én talán négyéves lehettem. Innen indult el a mi lovas pályafutásunk. Innentől kezdve (majdnem) egyenes út vezetett a világbajnoki címekig. Egy lóból több ló lett. A pónit Kecskeméten tartottuk egy darabig. Úgy hívták, hogy Muki. Lehet, hogy két-három évesen már fölraktak lóra, mert apukám mindig ment

a lovas rendezvényekre. Nézegette a lovakat Parádon, Szilvásváradon. Az az isteni szerencse, hogy a papánk olyan sportot talált ki nekünk, amint az utólag kiderült érzékünk van. Bennünk van, génjeinkben az állatszeretet. Mellette a szorgalom. Ezért tudtunk sikeresek lenni.

– *A lovak érzik, mennyire szereti őket?*

– Alapvetően a ló növényevő, menekülő állat. Nagyon nehéz a bizalmába férkőzni. Sokan abba a hibába esnek, hogy meg akarják őket „erőszakolni”. Pedig nem, hanem egy picit túl kell járni az eszükön. Így lehet a bizalmukba kerülni. Ez az egész titka. Hogy hogyan lehet ezt, ez az, amit nem lehet leírni, ez belülről jön, és erre mondják azt, hogy képesség, érzék.

– *Melyik lófajtat szereti?*

– Pályafutásom nagy részét lipicaiak mellett töltöttem. Idén volt egy próbálkozásom a holland lovakkal, kitűnőek és nagyon jól mentem velük, egy versenyt megnyertem velük, egy másikon második lettem, mégis a vb előtt a lipicaiak mellett döntöttem. Egyrészt nagyobb a bizalmam irányukban, másrészt már négy éve a lipicai lovakkal dolgozom. Ez a négy év nagyon sokat számít, míg a másikkal csak egy éve dolgoztunk együtt. De mint mondtam: a bizalom, a bizalom, a bizalom.

– *Úgy tudom, nemcsak az iskolai tananyagban hallott Lázár Vilmosról, az aradi vértanúról.*

– Így van. Nem véletlen, hogy édesapámnak is Lázár Vilmos a neve, és a testvéremnek is. Mert nálunk egy íratlan örmény szabály a családon belül, hogy minden elsőszülött fiúgyermeknek Vilmosnak kell lenni. A testvérem kisfia is Vilmos, tehát megy tovább generációkon át. Én Zoltán lettem, és az én kisfiam is Zoltán. Lehet, hogy én egy Zoltán ágat indítok el.

(Béres)

Folytatjuk

Pavlov Boris

Eleméri nemesség

(7. rész)

Szeptember végén a falu közelében lóversenyt rendeztek. A kikindai, nagybecskereki és eleméri lovasok mellett részt a katonaság is. A jutalmakat a győzteseknek Anna adta át. A verseny fő győztesét, Naubaurer huszárt, arany sarkantyúval jutalmazták. A polgárok lovas versenyében a győztesnek ezüst pohár jutott. A versenyt követő estre bált szerveztek, amelyen részt vettek Kikinda, Becskerek és Temesvár előkelőségei.

A báli jókedvet egy szomorú eset rongtotta el. Éjfél körül Ágoston hirtelen rosszul lett és felesége kíséretében elhagyta a termet. A vendégek hamarosan távoztak.

Bota doktor gyors beavatkozásának köszönhetően Ágoston jobban lett, de pár napig ágyban kellett maradnia. A becskereki orvosok komoly szívbetegséget állapítottak meg. Váratlan betegsége megbolygatta a kastély nyugalmit. Az orvosok tanácsára októberben Bécsbe utazott gyógykezelésre, egész november végéig ott maradt.

Ilyen helyzetben az év végén a kastély csendes volt. A kisgyermek, Gergely és Mária nagymamájukkal Temesvárra utaztak, ahol családi körben várták a karácsonyi ünnepeket és az újévet. A legkisebb, Ernő a kastélyban maradt édesanyjával, Annával és Mária nagymama leánytestvérével.

December szeles volt, de száraz. A karácsonyi és újévi misére Ágoston és Anna lófogatós kétkerekű kocsiban ment el. Szokatlan volt az előző évekhez képest, ugyanis mindig lófogatós szánon tették meg az utat.

A gyerekek távolléte miatt elmaradt a falusi gyermekek megszokott fogadása. Ernő vendégei kortársai voltak, Ágoston legfi-

atalabb hűgának gyermekei. Így múlt el szerényen, családi körben az 1802-es év.

Az 1803-as év kezdete nem volt a legkedvezőbb. A tavasz esős volt sok viharral. Március végén a villám belecsapott a Nepomuki Szent János templom tornyába, egy nappal később pedig elhalálozott egy német kisfiú. Ezek után a váratlan események után megjelent a talajvíz is, mely ellepte a határt.

Május végére jobbra fordult az idő. Eltűntek a földalatti vizek és a természet napról-napra kivirágzott.

Ágoston megrendült egészségi állapota nem engedte, hogy a gazdasággal foglalkozzon. Nem tudta a határt sem járnai, mint korábban, csak lófogaton, onnan adta parancsait is.

A levélben, amit felesége Anna irt egy rokonának 1803. május 23-án, ez állt: „Minden nap többet aggódom Ágoston egészsége miatt. Tegnap rosszul lett a kocsijában és Nafolc kénytelen volt megszakítani a birtok látogatását, ahol a munkálatok folytak. Gyorsan lefogyott és nagyon ideges”.

Július hónapban Ágoston újból rosszul lett. Ágyhoz volt köve és többet nem kelt fel az ágyból. Anna hűségesen ápolta beteg férjét, nem hagyta el sem nappal, sem éjszaka. A leghíresebb orvosok gyógyítása eredményeként sem javult állapota.

Éjjel, 1803. július 24-ről 25-re virradóra Ágoston csendesen eltávozott az élők sorából.

Egyik levélében, Ágoston halála után, Anna ezt írta: „Éjfél előtt odahívott halkán és megfogta a kezemet. Megkért, hogy oltsam el a lámpát, és hosszú ideig az ablakon keresztül a csillagos eget nézte. Én is azt

néztem. Egyszer csak észrevettem, hogy keze elkezdett remegni. Csak egy sóhajt hallottam...”

Ágoston halálhíre mélyen megrendítette Torontál vármegye polgárait. Egész nap érkeztek az emberek a kastélyba, hogy részvétüket fejezzék ki az elhunyt özvegyének, Annának. Elsőként a német lakta terület képviselői érkeztek, valamivel később a szerbek képviselői is.

Másnap Ágoston holttestét gyorshintóval Temesvárra szállították, ahol a Kiss családi sírboltban temették el. A végső búcsún részt vett Anna, édesanyja Mária, leánytestvére, Kiss Miklós családjával együtt, számos barátja, ismerőse és Torontál, valamint más vármegyeik előkelőségei.

Ágoston halála új helyzetet teremtett Eleméren.

A 40 000 lánccal földbirtok gondozását – mely a monarchia déli részének legnagyobb birtoka volt – felesége vette át. Erős és befolyásos személy nélkül, amilyen Ágoston volt, aki egyben Torontál vármegye alispánja és királyi tanácsos is volt, Annától első benyomásra nem várták el, hogy helyt álljon, mint Ágoston. Köszönet Ágoston anyjának, Issekutz Máriának, aki a gyerekekre vigyázott, így Anna át tudta venni az egész birtok és kastély irányítását, amit sikeresen vezetett.

Az új helyzetre tekintettel a nagybirtok elosztását, a Kiss családban az öröklést is meg kellett határozni.

Egy 1905-ben megjelent újságban, az „Armenia” 9-ik számában ezt írta a Kiss család egyik tagja: „Mint ügyes kereskedő, Kiss Gergely, a XVIII. század közepén bérbe vett jelentős mennyiségű földet, amelyet örökségbe hagyott Izsák fiának azzal a meghagyással, hogy 15 éven belül az államkincstárnak fizesse ki a szerződésben kikötött összeget”.

Időközben, 1793-ban megtörtént a birtok elosztása az eleméri és ittabei részre, úgy hogy Ágoston, Kiss Izsák fia (Kiss Gergely unokája) megkapta egyik részét, a másikat pedig a kiskorú Antal (Kiss Miklós fia) kapta, akinek nevében az ittabei birtok irányítását édesanyja, Issekutz Katalin végezte, aki később férjhez ment Lukács Miklóshoz. Kiss Gergely végrendelete szerint Ágoston, mint Izsák fia a birtok kétharmadát örökölte, ami az egész eleméri és a fél ittabei vagyont jelentette. Ágoston három leánytestvére és Antal testvére kimaradtak az örökségből. A sors kezének köszönhetően a birtokokat az asszonyok irányították.

Kiss Izsák halála után az adóság nem lett időre törlesztve az államkincstár felé, de köszönet Anna második férjének, Löven Ernőnek, aki báró és magas rangú tiszt volt, Ferenc császár 1807-ben a részletfizetést meghosszabbította az adóság kifizetéséig. Mindezek ellenére a bécsi udvar 10%-kal felemelte az adóság összegét, mely szerint az eleméri kastély-birtok 188 728 forintot, az ittabei pedig 590 000 forintot ért, így Kiss Ágoston családja előörökölte a 40 000 lánccal kitevő birtokot.

1803 nyarat Anna Budapesten és Bécsben töltötte, ahol szerződéseket kötött a gabona szállításáról. Az aratás gondját Vendlingre bízta. Szeptemberben és egész ősszel Anna az asszonyok számára szervezett tanfolyamokkal töltötte. Felkérte Bota háziasszonyt is, hogy tanítsa az asszonyokat a helyes táplálkozásra és oktassa őket a fertőző betegségek megelőzésére. Többek között szabás-varrás tanfolyamot is szervezett számukra, erre a becskereki tiszteletes nővéreket kérte fel. Meg kell említeni, hogy a kastély tulajdonosnője nagy bizalmat élvezett a falu női lakossága körében. Sűrűn látogatták Annát főleg a fiatalabbak és tanácsokat, segítséget kértek tőle.

Anna odaadó munkája nem maradt elismerés nélkül. 1803. december elején az eleméri kastélyban nagy rendezvényt szerveztek, amelyet a „Dél-magyarországi magyar önkéntes nők szervezete”-nek neveztek el. Az összejövetelen Annát választották a szervezet elnökének.

Közeledtek az ünnepek. Karácsony és az Új év napja megünneplésének összes költségeit, valamint az eleméri és ittabei gyerekek megajándékozásának költségeit is Anna fedezte.

Egy levélben, amit Anna egy önkéntes szervezetnek írt, ez állt: „Ágoston korai eltávozása gúzsba kötötte bennem az ünnepeket jelentő örömet és boldogságot. Magányosnak érzem magam és képtelen vagyok megosztani az örömet és boldogságot a gyerekekkel.”

Az 1804-es év erős fagyokat és sok havat hozott. Az őslakosok emlékezései alapján a hó magassága elérte a három métert. Január 16-án a reggeli órákban a lakosság a nagy hótakaró miatt nem tudott kijönni házaikból. Az utakat az istállókhöz és egyes helységekhöz vastag hótakaró borította, és többen a faluban fagyhalált is szenvedtek. A földbirtokosság parancsára megszervezték a Tisza melletti erdőben a favágást. Minden családnak megengedték, hogy néhány öl fát kivágjanak azzal, hogy egy részét a kastély részére beszolgáltatják.

Mint az önkéntes nőszervezet elnöke, Anna meleg holmik és lábbelik gyűjtését is megszervezte Torontál vármegye szegény sorsú gyerekei részére. Különös gondot fordított az iskola működésére és a tanítók helyzetére is. Januárban Eleméren megszervezte a tanulók szánokkal történő utazását az iskoláig és vissza. Az utazást a földbirtokosok szolgálai végezték.

A téli fagy egészen március közepéig nem engedett fel.

1804 májusában az eleméri kastélyban tartózkodott Viland Kristóf-Martin, híres németországi író és költő, aki Schiller és Gothe barátja volt, s aki a torontáli költők egyesületének meghívására érkezett. „Oberon” nevű poémájából olvasott idézeteket a jelenlevő dél-magyarországi előkelőségeknek. Eleméren tartózkodása alatt sokat foglalkozott az itteni németek életkörülményeivel, szorgosan feljegyezte szokásaikat és beszédmódjukat.

A Torontál megyei írók-költők aktivitásának és az eleméri kastély, mint a kulturális élet központjának hírének köszönhetően ellátogatott ide a vallási témájú verseiről híres költő, Fridrich-Gotlib Klopstock is. Mint a többiek, a 80 éves költő, Gotlib is a kastély nagytermében mutatta be költészetét, és beszélt arról, hogy mi inspirálta a vallási költészetre.

A gyerekek nevelése Mária nagymamára volt bízva. Gergellyel és Máriaival minden nap Kremer német szakos professzor, Faragó magyar szakos professzor, Szalkai Bernát lelkész és Vagner természettudományi professzor foglalkozott, míg a kis Ernő csak a hittanórán vett részt.

Mivel a tanulás nem iskolai rendszerben folyt, nem voltak osztályzatok, hanem decemberben, az „iskolaév” befejeztével „nyilvános” órát tartottak, ahol a gyerekek a szülők jelenlétében mutatták be tanulásuk eredményét valamennyi tantárgyból.

A későbbi években, amikor Szalkai lett az első pap Eleméren, a híveknek sokat beszélt Kiss Ernő nagy érdeklődéséről a hittan iránt, melyek szerint már hat éves korában a Biblia egyes szakaszait fejből tudta. Különösen a vasárnapokat szerette, mikor Szalkaival a becskereki templomban az orgonazenét hallgatta. Mindezek mellett a lovakat szerette a legjobban. Szabadidejében órákig tartózkodott az istál-

lóban Vendellel, aki a kastély fő csikósa volt. Nem félt a lovaktól, a nemes állatok pedig figyelmesek voltak a kis Ernő iránt. Az öreg csikós, aki részt vett az osztrák trónért folyó harcokban, sokat mesélt neki háborúról (1740–1748.), a lovakról és az emberekhez való hűségükről.

A kis Ernőt sűrűn büntették amiatt, hogy sokat és hosszú ideig tartózkodott az istállóban, de egy nem várt kellemetlen esemény felborította a falu nyugalalmát. A kis gazdával hosszan beszélgetett Vendel az esti órákban, majd becsukta az istállót, amelyben észrevétlenül a kis Ernő bent maradt. Órák múltak, a kastélyban pánik keletkezett. Minden falusi ember talpon volt. Átkutatták az egész környéket, eredménytelenül. A gyerekek nyoma veszett. A legborzasztóbb éjszakát élte át mindenki a kastélyban. A legrosszabbra gondoltak, mivel Vendel azt állította, hogy vele volt a kis Ernő, de zárás előtt kiment és ezt követően eltűnt. Kivirradt. Az istállónyitáshoz az öreg csikós meglepődve látta, hogy az „eltűnt” Ernő nyugodtan aludt az Árpád nevű ló mellett. Vendel haláláig nem tudta elfelejteni az esetet, sem megbocsátani magának felelőtlenségét.

A másik esemény az állítólagos szellemek megjelenése volt a kastélyban. A mese onnan indult, hogy a takarítónők azt állították, hogy az éjszaka folyamán a könyvtárban furcsa dolgok történnek. Szobájukból, ami a könyvtár mellett volt, éjszaka lépéseket hallottak. Reggel, mikor kinyitották a könyvtárat, rendetlenséget találtak a polcokon és az íróasztal fiókjai között. Idővel ez a jelenség is magyarázatot kapott. Azt hitték, hogy az éjszaka folyamán a megboldogult Kiss Gergely járka, keresve testamentumát. Évek folyamán szájról-szájra járt a hír, hogy halála előtt Gergely hamis testamentumot hagyott, miszerint félremagyarázták végrendeletét.

Mindezek a mondák-mesék a könyvtárlátogatásról Kiss Gergely személyében egészen a huszadik század elejéig tartottak.

Az új 1805-ös év sorsdöntő volt a Kiss család életében.

Május első hetében Elemért meglátogatta Duka Péter, Bánát híres főhadnagya (parancsnoka). A látogatás a határvidék megtekintése után történt. A tisztek között a főhadnagyt kísérte Löwen Ernő hadnagy és báró is, akinek magas rangú katonai kitüntetései voltak. A kastély látogatása alkalmából a főhadnagy és Anna között szorosabb kapcsolat jött létre, amely a látogatás után folytatódott levelezéssel és Anna sűrűbb látogatásaival a bécsi udvarban. E találkozások mindkettőjük számára igen jelentősek voltak. A birtok irányításához erős férfikéz kellett, Löwen bárót pedig vonzotta a kastély gazdagsága, amely esküvő esetén Annával biztosítaná nyugalmas életét nyugdíjazása után. Emellett, köszönve magas rangjának a bécsi udvarban, Löwen bárónak lehetősége volt a kastély tartozásának rendezésére a kincstár felé.

Anna ismeretsége a báróval rossz visszhangra kelt a vármegyében. Annak jegyében, hogy a báró hűsége a bécsi udvarhoz és a politikához nem felelt meg a magyarságnak, először csak kritikák kísérték, ami később nagy ellenállássá fejlődött.

A házasság elkerülése végett, a vármegye jelentős személyei Issekutz Mária befolyására számítottak, úgyszintén Ágoston leánytestvérei is, akik kimaradtak Kiss Izsák hagyatékából. Mindez arra utalt, hogy meg akarták akadályozni a bécsi udvar nemeseinek Dél-Magyarországra való betelepülését.

Folytatjuk

Budai Merza Pál

A brassói örmények a legrégebbi időktől napjainkig

Feljegyezték a város krónikájában, hogy még a XIV. század éveiben az erdélyi százsz céhek társadalmába befogadtak két-három örmény kereskedő családot. A korábbi években is volt örmény jelenlét. Nagyobb bevándorlás azután történt, hogy Apafy Mihály, Erdély uralkodója 1672-ben engedélyezte a Moldvából menekülő több mint 3000 család letelepedését. Az idők folyamán ezekből a kereskedő értelmiségi családokból többen kerültek Brassóba.

Ilyen volt Verzereskul Oxendius örmény hittérítő püspök, aki 1697–98 között városunkban tevékenykedett. Volt időszak, mikor még Illés András római katolikus püspököt is helyettesítette, annak üldözése idején.

Miután államilag, hivatalosan is megtörtént az örmények honosítása (1837-ben), tömegesen érkeztek örmény családok a Cenk alatti városba.

Az 1848–48-es szabadságharc és forradalom idején már itt lakott a Hosszú utca elején Czetz János honvédtábornok családja. A családtagok közül többen az itteni Római Katolikus Gimnáziumba jártak iskolába. Czetz János kitűnő eredménnyel elvégezte a Bécsújhelyi Katonai Akadémiát 1941-ben. Ezredével Brassóban állomásozott. Feladata volt a Kárpát-kanyar szorosainak védelme és megerősítése, főként a csempészek visszaszorítása. Még az akkori katonai korház parancsnokságát is rábízták egy rövid időre. Ekkor kezdte írni a magyar hadnyelvtant, a magyar vezényleti nyelv bevezetését szorgalmazva, amit majd Pesten fejezett be. A szabadságharc

idején az erdélyi hadjáratban 1849 tavaszán Bem apó mellett harcolt, mint vezérkari főnök. Nagyszében bevétele után Brassó környékén több csatát nyer fiatal honvédjeivel. 1849 március 19-én a Brassóba bevonuló honvédek élén édesanyja és más itt lakó családja várja.

A brassói magyar színházi eseményekben is részt vettek magyar-örmények 1817 óta az idelátogató kolozsvári társulatokkal, Hollósy Kornéliától Senkálscy Endréig. Feljegyezték, hogy 1925-ben Katona József Bánk Bánja színre kerül, Vákár Vilmos jutalomjátékaként. A II. Világháború után létrejött erdélyi magyar színházak előadásain bemutatkoztak: Ferenczy István és Csongor, Biluska Annamária, Csergőffy László, László Károly, Mardirosz Agnes és még sokan mások.

A legnagyobb örmény jelenlét Brassóban az I. világháború előtti béke és gyarapodás időszakában volt lehetséges. Fancsali János kutatómunkája alapján, a levéltárakban több, mint 100 család neve fellelhető. Egyik gazdag bizonyíték a Belvárosi Plébánia Templom örmény vitraljai. Ma is kibetűzhető az Armenia Gentis, 19 adakozó nevével, az Úrnak 1894-es esztendejében. Ezek között van Verzár Antal kereskedő neve, aki nagyapja volt Halász Gyula – művésznevével Brassai – világhírű fotóművésznek. A brassói Római Katolikus Gimnázium végzősei névsorában ekkor találjuk a legtöbb örmény családnevet: Dobribán, Dajbukát, Merza, Kapdebó, Simay, Száva, Urmánczy, Verzár, Zakariás.

Sokan nem tudják, hogy a gyergyói és csíkszeredai jéghokizó Ciriák, Ziriakus,

Brassóban teniszezővé válik, aki ma ION Tiriac névvel világhírű sportoló és üzletember.

A tehető családok száma megcsappant az impériumváltókor. A diktatúrák nem kedveztek, sőt gazdag családokat kifosztottak és az utcára tettek az államosítások során.

Napjainkban, az úgynevezett rendszerváltás után nem sikerült létrehozni együttműködő örmény közösséget, ámbar vannak érdeklődők a kultúra és történelem iránt.

S. Gregorius Illuminator
Arménide Gentis Patronus
Adományozók

Lázár Gerő
Buslig József
Zakariás János
Papp Árpád

Simai Gerő
Izay Antal
Temesvári Zakariás
Werzár Sándor
Werzár Mór
Száva Gerő
László Gerő
Harmath Lajos

Id. Lázár Gergely
Szentpéteri János
Werzár Antal
Werzár László
Temesvári Miklós
Tutsek Károly
Simay Jenő
1894

Szálasy Ferenc (Székelyudvarhely)

Sóvidéken élő örményszármazású magyar katonaköteles ifjak munkaszolgálaton

(1. rész)

Habár félreérthetetlenül magyarnak érzem magam, mi bizonyíthatná hűbben az örmény gyökerek iránti nosztalgiát, mint az, hogy 1993-ban megalapítva kereskedelmi Kft-et, többek közt a Szongott Kristóf iránti tiszteletből is, az „ARMENIA” nevet adtam neki, melyet azóta is visel. Serdülő gyerekkoromban kezembe került Nagytiszteletű Szongott Kristóf Magyar-Örmény havi szemléjének Szálasy Márton nagyapámtól (1862–1919) ránk maradt néhány példánya az 1903–1906 évekből, ámultam és bámultam, hogy van valaki, aki követi és élteti örmény múltunkat és hagyományunkat.

Az újrainduló Arménia időszaki szemlének egy tucat előfizetője volt. Az Erdélyi Örmény Gyökerek havonta megjelenő kiadványt rendszeresen kapjuk. A helyi tévé magyar adásának lapszemléjében Bálint Ferenc tanár úr rendszeresen ismerteti. Volt többször könyvbemutató, fotókiállítás, részt vettünk konferenciákon és búcsújárásokon.

Van mit továbbadni az ifjú nemzedéknek, mert mindez hozzátartozik városunk sokszínű történelméhez.

Különös emlékként maradt meg 1904–1906-ban kiadott ARMENIA füzetek borító lapján Czetz János magyar tábornok 1902. december 28-án Buenos Airesből Szongott Kristófhhoz írt leveléből való idézet.

„Legyen meggyőződve, hogy míg maradékaim élnek, Önnek irántam tanúsított szívességét, mint örökséget fogják tartani s az ARMENIA füzeteit, mint családi szentéget fogják tisztelni.”

Én is ezt tettem és teszem életem végéig, tudván, hogy Szongott Kristóf az armenisztika nagy úttörője volt, életművét áthatotta az örmény nép szeretete és a ma-

gyar haza, – az ide gyökerezett örmények második otthona – iránti ragaszkodás.

A munkaszolgálatos katonák helyzetével kapcsolatban nem beszélhetünk etnikai diszkriminációról, ez általános jellegű volt a jómódú (kulákoknak nevezett) és politikailag nem megbízható szülők gyerekeivel szemben. Sajnos ebbe a kategóriába, anyagi helyzetük miatt, az örményszármazású magyar szülők gyerekei majdnem 100 %-ban beleestek, míg a hasonló helyzetben lévő ifjaknál ez 8–10 % volt.

Számtalan leírásból tudjuk, hogy a tizenhetedik–tizennyolcadik században Moldován keresztül Erdélyben letelepedett örmény családok (iparosok, kereskedők) mind jómódú emberek voltak, a szegényebbek nem bírták volna fizetni a vándorlás óriási költségeit.

Sóvidékén a második világháború után nyolc–tíz örményszármazású magyar család élt, ezek közül három Szenkovits család Szovátán, két Szenkovits és egy Szálasy család Korondon.

Lévén kereskedők, kivétel nélkül mindannyiuk kizsákmányolóknak, „KULÁK”-nak lettek bélyegezve.

Ezekben az években, az osztályharc dühöngő korszakában, három Szenkovits családnak (egy Szovátán, kettő Korondon) és a korondi Szálasy családnak voltak katonaköteles gyermekei. Éspedig: – Szenkovits Antalnak három, Szenkovits Jánosnak és Szenkovits Lajosnak egy – egy, Szálasy Ferencnek kettő, ezek közül Szenkovits

Lajos gyerekének, Jenőnek volt szerencséje és rendes katonaságot viselt.

Amint az előbbiekből is kiténik, a Korondon született katonaköteles örményszármazású magyar fiatalok mind egyike munkatáborokban katonáskodott. Egy ifjú orosz fogságban két évig, öt fiatal pedig munkaszolgálaton az országban 3–3 évig.

Dolgoztunk építőtelepeken, a Duna–Fekete-tenger csatornánál, bányákban, mezőgazdaságban, vasúti és fafeldolgozó munkatelepeken. Ha valamelyik kollégám panaszkodott, megkérdeztem, tudod-e mi van felírva a gyergyószentmiklósi örmény temető kapujára? „NE SIRJ”. A megaláztatásokról, melyek többé-kevésbé mindannyiunkat értek, úgy a munkatelepeken, mint otthonainkban, rengeteget lehetne írni, jelentek is meg ilyen tárgyú munkák

Egy ilyen eset történt testvérbátyámmal, Szálasy Jánossal, aki a Duna–Fekete-tenger csatornánál dolgozott három évet. 1952 tavaszán néhány napi szabadságot kapott. Vonattal érkezett Parajdra az éjszakai órákban, gyalog folytatta az utat haza, Korondra. Éjjel két óra körül megérkezett a szülői házhoz, bekopogott az ablakon: „Anyukám, Anyukám!” – mire egy felbőszült milicistafej (rendőr) jelent meg az ablakban, összeszidta a „bűdös kulákfiókat” és elküldte melegebb éghajlatra.

Folytatjuk

Örmény vonatkozású emlékhelyek Budapesten

(3. rész)

Az összeállítást készítette: Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit,

Szücs Enikő, dr. Issekutz Sarolta és Zakariás Enikő

II. kerület

Ady Endre emléktábla, dombormúval
Lövőház u. 13. szám alatt.

ADY ENDRE: A magyar Pimodán 2.

„Anyai ágon nagy sorig kálvinista pap és tanító az ősem, de Gáboriánoknak hívják

őket, s ez gyanús: ezek nem ezeréves magyarok, ezeket nagyobb nyugtalanság hozta el erre, mint az ősmagyar lovasokat. Van is egy tradíció a különös, kenetes foglalkozásokat űző s éppen nem kenetes famíliában, hogy mielőtt Kálvin hite eljött volna Magyarországra, a Gáboriánok örmények és pápisták voltak.

A Gáboriánok nyugtalan emberek voltak valamennyien...”

(Örmények Magyar írók az örmény városokról, az örmény emberekről Noran Kiadó Kft. 2008)

Ady Endre költő, író (Érmindszent, 1877 – Budapest, 1919)

A magyar líra huszadik századi forradalmi megújulásának elindítója, vezéralakja, a század és az egész magyar irodalom egyik legnagyobb költője. Az Ady-család a Szilágyság egyik legrégebbi családjából, a terjedelmes Gut-Keled nemzetségből való. Anyai ágon a költő őseit Gáboriánoknak hívták, akik erdélyi örmények és pápisták voltak.

Ady jogi tanulmányokat folytat, közben különböző debreceni lapok külső és belső munkatársa, versei, tárcái, kritikái jelennek meg a debreceni újságokban. 1899-ben szakít a jogi pályával és újságíró, író lesz. Igen nagy hatással van rá a nagyváradi radikális polgárság műveltsége és szelleme. Nagyváradon ismerkedik meg a szabadkőművességgel, amelynek nemcsak híve, haladó szerepének, jelentőségének felismerője, hanem később bírálója is.

1904-ben Franciaországba megy, a Budapesti Hírlapnak és a Budapesti Naplónak hazaküldött tudósításaiban a fény városáról, a modern világ vonzásáról és lehetőségeiről, a műveltség

világcentrumáról ír. Számára Párizs az 1789-es francia forradalom és a modern költészet szülőföldje.

Hazatérése után a magyar irodalom központi alakjaként, az 1908-ban megalakuló Nyugat főmunkatársa és némiképp eszmei irányítója is lesz.

1909-ben a kolozsvári idegklinikán kezelik. 1915-ben házasságot köt Boncza Bertával (Csinszkával) az I. ker. Szilágyi Dezső téri református egyházközség lelkészével. A háború utolsó éveiben a Pesti Napló munkatársaként publikál. Súlyosbodó betegsége és a világesemények egyaránt gyötrik.

1917-ben Budapestre költözik. Utolsó verseit halálos betegnek írja. A Vörösmarty Akadémia alakuló ülésén elnökké választják, de ő már csak dadogva tud szólni a döbbenet ünneplőkhöz. 1918. december elején tüdőgyulladás támadja meg és a leromlott, beteg szervezete néhány hét múlva felmondja a szolgálatot. A nemzet halottjaként temetik a Magyar Nemzeti Múzeum előcsarnokából.

Ady költői forradalma két táborra osztotta az irodalmat, választóvizet jelentett a magyar irodalmi életben. Lírája a legtisztább régi magyar nyelvből táplálkozik, nyelvertertő és formaalkotó képzelete igen sokkal gazdagította költészetünket, köznyelvünket.

Budapesten szobra a VI. ker. Liszt Ferenc téren található, Ady Endre emléktábla és múzeum – Veress Pálné u. 4-6. (vas. 10-12-ig nyitva) alatt, valamint a **II., III., IV., XV., XVII., XVIII., XIX., XX., XXI. és XXII. kerületben neveztek el róla utat és utcát.**

Folytatjuk

125 éve született Mály Gerő komikus, színművész

(2. rész)

Mály Gerő a Vígszínházban

„Alig néhány esztendeje – írja 1928 nyarán a Délbáb című színházi hetilap –, hogy Mály Gerőt, a magyar színjátszásnak ezt a nagyszerű értékét színházaink felfedezték.” „Gercsi bácsi” addig vidéki színtársulatoknál kallódott, majd Pestre jött, kabarédarabokat játszott jól, rosszul, kedvvel, kedvetlenül. Már csak alig lengett benne az ambíció, a becsvágy elhalványítója: az idő egyre jobban elmúlt felette, amikor végre budapesti nagyszínpadhoz engedték. Egy halk szavú Csehov-darabban játszott egy öreg, bús parasztot. Szem nem maradt szárazon, alakítása örökre feledhetetlen maradt... és szerződtek a Vígszínházhoz. Itt egyik nagy siker a másikat követte. Csak a gázsija ment felfelé csigalépcsőkben. ...a Vígszínház műsortervezete most már esztendőök óta számolt ezzel a nagy tehetségű művésszel, és évek óta alig akad olyan darab a Vígszínházban, amelyikben Mály Gerőnek ne jutna kisebb vagy nagyobb szerep. Mály Gerő ugyanúgy érezte, hogy hálával tartozik a Vígszínháznak, főleg pedig Jób Dánielnek azért, hogy tehetségét felfedezték és a napfénynél vakítóbb rivalda világosságába állították.

Mály Gerő, a színész

„Mály Gerő színésznek is, embernek is a legkülönösebbek egyike – mondja róla Vígszínházi kollégája, Fenyő Emil, majd így folytatja Mály Gerő leírását. – Ritka

emberpéldány. Íme: kerek, szinte nyak nélküli fej, két csodálkozó, szúrós szem, jól tömött törzs, ez utóbbi két kurta lábön pihen. Mindent, amit csinál, halálosan komolyan vesz. Soha egy mosoly, egy arcerezdülés nem árulja el, hogy éppen a legbada-rabb szövegeket mondja. Sőt, minél nagyobb képtelenségeket mond, annál savanyúbb képet vág hozzá. Mintha gyomorhajos lenne, s közben a legválogatottabb ételekre gondolna. Ez a ket-

tősség komikumának lényege. Ettől lesz ő falrengető komikus.”

Gercsi a színész és a magánember

„... én, tudják, mindig boldog ember voltam és az vagyok ma is. Nagy öröm az, embereket mulattni. Csak az tudja, aki már csinálta. Aztán mindig kitalálok valamit, ami szórakoztat. Mostanában például odahaza szőnyegetek szövök. Hát ez nagyszerű szer az idegesség ellen. No, persze amilyen ideges én vagyok... attól még mozdonyvezető is lehetnék.” Gercsi – ahogy szinte gyerekkorától fogva hívja mindenki – szeret kártyázni, sőt egyenesen imád. Ennél jobban a társaságot szereti csak igazán, afféle társaság lelke. Kedves szóval tart mindenkit, és jó házigazda módjára a társaság perifériájára szorultakkal is foglalkozik, bevonja őket a társalgásba, ébren tartja figyelmüket is. Valóságos művésze az emberek összetartásának, miközben az italtól – legyen az bor, sör, égetett szesz, pezsgő, – aránylag távol tartja magát. A társaság egyik legnagyobb összetartó ereje

azonban, amikor főz. Gyönyörűségét leli a főzésben. Még vándorszínészi éveiből tapasztalhatta, hogy mit tesz egyes emberekkel az alkohol. Ez olyan erős és mély benyomást tesz rá, hogy élete során, még a legnagyobb válságok idején sem nyúl a feszültség feloldásául szolgáló alkohol bármilyen formájához sem. Szeret utazni. Olaszországban például többször is jár. Gyakran nyilatkozza, hogy „oda úgy megy, mintha hazamenne az ember”. Szeretne gazdálkodni, pár hold földet tervez is mindig, majd egyszer vásárolni, hogy öreg napjaiban ott elégedélhessen. Ez persze rózsaszínű vágyalom marad, mert soha sem vesz földet.

Mály Gerő és a siker

– Nagy boldogság a nyílt színi taps?

– Nem.

– Hát a felvonásvégi?

– Nem.

– Hát a nagy kacagás, ami csak úgy ringatja a nézőteret?

– Nem.

– Hát akkor mi az öröm?

– Negyvenkét esztendő vagyok. (1926-ban mondja – a szerk.) Ezt a negyvenkét esztendőt azért volt érdemes megélnem, hogy a Vígszínház szűk folyosóján Varsányi Irén megálljon előttem és gratuláljon a sikeremhez. Ez az öröm és ez a boldogság!

Mály Gerő színpadi szerepeiben

1931 februárjában a Bethlen téri Színpadon adja Hufnágel Lojzi bácsit, a föld egyik legnagyobb papucsférjét Korcsmáros Nándor A ketrec című vígjátékában. Igazi főszerep, ahol virtuóz módon alakít, és a többi szereplőhöz képest „száraz és mégis sokszínű humora vezetett” – ahogy a kritika mondja. 1932 októberében a Vígszínház másorra tűzi Indig

Ottó Ember a híd alatt című vígjátékát. A könnyed félreértéseken alapuló vidámság egyik kedves figurája a Mály Gerő alakította „a betörő” alakja. A történet végig feszes tempójú, ugyanakkor elsősorban Mály Gerő lekenyerező tehetségére épít. A darab cselekménye egy életcél nélkül maradó, frissen diplomázott orvostanhallgató, Viski András körül forog. A gazdasági válság sújtotta országban az állástalan diplomások már egyesületbe tömörülnek a nagy nyomor és kilátástalanság okán, amikor Viski megkapja azt a diplomát, ami semmiféle élelemre nem váltható lassan már át. Az állástalanság, a lehetőségek kétségbeesítő korlátai miatt egy dunai híd alá vonul, hogy ott véget vessen fiatal életének. Ekkor lép színre az egészséges életfilozófiával megáldott csavargó, Mály Gerő, aki az életmentés fejében - egy aprócska szívességképpen - a megjelölt budai villába történő betörésre sarkallja az életcél nélkül lebegő fiatal embert, akinek persze, ha minden mindegy, akkor: „tessen már ezt a szívességet még megtenni...”. Persze a szakképzetlen betörőt elkápráztatják az orvosi könyvek és műszerek, s azután, amikor maga a tulajdonos (Góth Sándor) főorvos rajtakapja az alkalmi tolvajjelöltet, beszélgetésbe elegyedik vele. Summa summarum, az időközben előkerülő családtagok számára már mint az újdonsült titkárát mutatja be a végzett és állástalan orvostanhallgató. Az orvosprofesszor leánya (Muráti Lili) és az ifjonti betörő közt kialakuló szerelem megnehezíti ugyan a helyzetet, ám a meseszöveg tekintetében egy kedves szílat szabadít a nézőkre. Összességében a darab siker, Mály Gerő – még ha nincs is állandóan a színen, de jelenléte meghatározó erejű, főszereppé előlépett karakterszerep.

Folytatjuk

Hollósy Kornélia szalonja*

(2. rész)

Egy ideig dúlt még a primadonnaháború Schoedelné és Hollósy Kornélia rajongói között, de az előbbi végleges visszavonulása után Kornélia szinte vetélytárs nélkül maradt a színpadon, ami nemcsak dicsőséget, de nagyon sok munkát is jelentett számára, hiszen hetente kétszer-háromszor fellépett, általában új darabokban vagy felújításokban.

1850 tavaszán részben politikai, részben művészeti okokból távozott a Nemzeti Színházból, és európai körútra indult. (A politikai okok:

Kornélia fivére, József, aki a hannoveri huszároknál szolgált, ezredével átállt a magyar honvédekhez, majd hamarosan századosi rangot szerzett; vőlegénye, Lonovics József és annak nagybátyja, Lonovics József egri érsek is kompromittálódtak a szabadságharc alatt. Az utóbbi ráadásul fogságban szenvedett, ezért valószínű, hogy Kornéliának „felsőbb utasításra” mennie kellett, és az sem lehet véletlen, hogy az előadókörút első állomása Bécs volt, ahol a császár előtt lépett fel.) Bécs után Varsó következett, ahol többször megtekintette az előadásokat az orosz cári család és Paszkievics tábornok is. (Említésre méltó, hogy önálló hangversenyein Hollósy Kornélia mindig énekelt magyar dalokat.) A var-

Hollósy Kornélia,
Barabás Miklós kőrajza, 1846

sói sikerek után azonban nem folytatta a külföldi szerepléseket, bár a lapok már holland és olasz szerződésekéről írtak, hanem hazatért Pestre.

A Nemzeti Színház szeretne volna szerződtetni, de ő csak vendégszerepléseket vállalt, mivel esküvőjére készült. A házasságkötésre 1852. április 21-én került sor Aradon. Ezután az ifjú pár Egerbe költözött a férj édesapjához, majd annak halála után, 1853 májusában Bécsbe men-

tek az internálásból hazatért Lonovics József érsekhez. Ekkor már megszületett első fiuk, Gyula.

Amikor Haynaut visszahívta a bécsi udvar, az új kormányzó, Albrecht főherceg lecserélte a Nemzeti Színház vezetését is. Az új intendáns, Festetics Leó gróf tervbe vette, hogy Hollósy Kornéliát visszaszerződteti a színházhoz. Ám sorozatos próbálkozásai kudarcba fulladtak, részben azért, mert Kornélia nem akarta magára hagyni a beteges Lonovics érseket, ráadásul ismét gyermeket várt. A pesti színpadra végül 1855-ben tért vissza, de ekkor már nem Festetics, hanem ismét Ráday Gedeon ült az intendánsi székben.

A Lonovics-Hollósy házaspár először az Egyetem téri Wenckheim-házban la-

kott, majd átköltöztek a mai Astoria szálló helyén álló Zrínyi-házba. Ezen a két helyszínen „működött” Hollósy Kornélia szalonja.

A szalon

Hollósy Kornélia és Lonovics József külön-külön is nagy ismeretségi és baráti körrel rendelkezett, amelynek tagjait szívesen látták vendégül lakásukban. Mivel mindketten nagybirtokos nemesi családból származtak, jó kapcsolataik voltak

az előkelő társasággal. A család néhány tagjának 48-as „múltja” politikai barátságokat szőtt köréjük, Kornélia nagybátyja, Csasz Márton révén pedig az értelmiségi elit tagjai is gyakran látogattak el hozzájuk. És ott voltak még a feleség kollégái és rajongói is.

Mi volt hát e szalon titka, hogy ennyi különböző társadalmi eredetű és foglalkozású embert vonzott? „E művésznővel és e nővel mindenki, akár fényes név, akár kitűnő elme, akár társadalmi állás tüntetné ki, óhajtott megismerkedni – írta később Vadnay Károly. – Sokszor ajtaja nyitját gazdag főúr adta át szegény frónak, előkelő asszony derék polgári nőnek, politikai nevezetesség egy névtelen tisztelőnek. Mindenkit egyaránt a hódolat vitte oda, s a rokonszenv tartotta ott. Bármily távol állottak is egymástól a külvilágban, a művésznő szalonjában egy láthatatlan szál összekapcsolta őket. A nagyrú és mágnás hölgy nem találhatta rangján alóli lépésnek, ha meglátogatja e nőt, kit előkelő és nemes ízlés díszített,

Lonovics-Hollósy Kornélia,
Barabás Miklós kőrajza, 1856

párosulva az asszonyi jószág egyszerűségével; a szegény vendéget pedig nem riasztá vissza sohasem fönnhőz, sem szépség, sem szeszély. Jogcímet nyerhetett e szalonban mindenki, ha művelt volt és nemesen élt. A háziasszony szívesen látott mindenkit, aki méltó volt rá. A család »intimusai« mindig azt az ugyanegy találták ott, amit nem lehet megenni, mert csak ritka helyen lehet fölhalálni. A tisztelet, a

hódolat komolysága párosult e légkörben a derült, feszelen vidámság sugárival. Magyar szívesség és úrias műveltség nyomtak vonzó bélyeget e szalonra, mely nem vált sem egyoldalúvá, sem exclusív, sem feszessé. Nem égette a tömjént senki sem tüntetően; a könnyű társalgásnak nemcsak szárnya, hanem tartalma is volt; ha komoly dologról volt szó, az sohasem tette nehézkesé a beszédet, s ha szőnyegre kerültek a nap hírei, pletykái, azok sohasem váltak közönséges mende-mondázássá. A háziasszony vidám kedélye fűszert adott minden tárgyhöz, s a vendégek mély rokonszenv mindig megszabta az ízlés korlátait.”

Hozzá kell tenni, hogy Hollósy Kornélia azért is tudta működtetni ezt a különleges szalont, mert mind társadalmi presztízse, mind az anyagi háttere megvolt hozzá. A színésznő általában sem ekkor, sem a későbbi években nem tartottak fenn klasszikus értelemben vett szalonokat.

Folytatjuk

Bakó Botond

Apai életnyomokon haladva

Dr. Tóthfalussy Veress Éva 70 éves

Veress Évát több mint félévszázaddal ezelőtt ismertem meg a kolozsvári sétateri stadionban. Gyakran megcsodáltam, amint kitartóan gyakorol a magasság meghódításáért. Ez a képessége megmaradt később is, amikor a szellemi munka csúcsait akarta meghódítani. Egyetemi éveink alatt ő is benne élt abban a Bolyai-szellemiségben, amely aztán végigkísérte életútjainkat. Később Nagyenyeden, Horváth Zoltán vendégszerető házában megismertem édesapját, Veress Istvánt is, a kollégium vendiákját.

Évával sokáig nem találkoztunk, majd 1990 után feléledt a gyermekkori barátság. Nemrég a Sétater szomszédságában lévő házukban egy „ökoebéd” elfogyasztása közben a hetedik X küszöbén mesélt az életéről. Nem akármilyen érzés augusztus 20-án születni.

Gyermekéveit édesapja révén – aki tanára, majd igazgatója volt a Bethlen-kollégium téli mezőgazdasági iskolájának – főleg Csombordon és Nagyenyeden töltötte. Az egész családot megragadta az Áprilyt is megihlető gyönyörű természeti környezet. Édesapjával sokat kirándult. A nagyszülők révén a kertészkedésbe is belekóstolt, és edződött a természet-

tel való közvetlen kapcsolatban. Első tanítója Fülöp István, a csombordi iskola későbbi igazgatója, aki kiemelten foglalkozott az okos, érdeklődő kislánnyal. Kisgyerekkori életének meghatározó egyénisége volt Nagy Endre, a Bethlen Gábor Kollégium téli gaz-

dasági iskolájának első igazgatója.

Iskola a kincses városban

Amikor Veress Istvánt meghívták a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolára, a zöldségtermesztő tanszék magyar részlegére, Éva tízéves volt, és a negyedik osztályt már a kincses városban végezte el. A 3-as számú középiskolába járt, ahol egy atlétikai versenyen kiválasztották: ekkor került Boldis László és Tóth Erzsébet atlétikai iskolájába, ahol megismerkedett későbbi első férjével, Krézsek Vilmosmal.

Az apai modell a pályaválasztásban és a fokozatosan megjelenő hivatásu-

datban is tettenérhető. A Bolyai Egyetem természetrajz-kémia szakát választotta, és évfolyamelsőként végzett a Babeş–Bolyai Tudományegyetem biológia–földrajz szakán. Első munkahelye Harasztoson volt, ahol fiatal tanárként megtalálta az utat nemcsak tanítványai, hanem a falu ifjúsága felé is. 1961–1969 között laboránsként dolgozott a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Fizika karán, ahol megszülettek az első találmányai, pl. az ultrahang intenzitásának méréséről, illetve a terápiás generátorokkal kapcsolatban. 1995-től a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Biológia–Geológia Karának docense. Kutatóként és oktatóként eddig 49 évet töltött az egyetemen, ma már óraadó tanárként oktat. Első tudománynépszerűsítő cikke a Korunkban jelent meg az ultrahangok biológiai hasznosításáról. Nemzetközi konferenciák, nyári intenzív tanfolyamok, ösztöndíjas kutatások ismert és sikeres résztvevője. Az ultrahangok tanulmányozásával több tudomány határértékeit érinti, és ezzel kapcsolatban jelentek meg tudományos értékű könyvei is. Tudományos publikációinak száma meghaladja a százat.

Külföldi elismerések

Hobbija közel áll hivatásához: szívesen foglalkozik az ökokertészettel. A Budapesten kiadott Biokultúra folyóiratban sorozatot jelentetett meg, Nagyanyám főztje címmel. Biokertjében ma is szívesen foglalatokodik.

Dr. T. Veress Évának az anyaországban több elismerésben volt része, mint itthon. 2007. szeptember 4-én Budapesten átvette a Sárközy Péter emlékérmét a

kolozsvári Bioklub megszervezésében betöltött szerepéért. Elismertségéről tanúskodnak a vendégprofesszori meghívások is: többek között a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetemre, valamint a Debreceni Agrártudományi Egyetemre hívták ökoszisztémát oktatni. Több egyesületnek és szerkesztőségnek tagja, többek között a Bioterra, a Kertbarátok lapja és az Erdélyi Gazda szerkesztőségében, valamint az EME, a Romániai Magyar Sajtótársaság, a Kolozsvári Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia köztestületében is tevékenykedik.

„Amely nemzet nem gondoskodik fiaiáról, az nem méltó a jövődre.”

Ravasz László

Igazi önmagát a tudományos munkában és a magas szintű tanári tevékenységben találta meg. Elsőnek népszerűsítette Romániában a környezetkímélő gazdálkodást. Mindvégig a szerény, hivalkodás nélküli magatartás jellemezte. Második férjével, Tóthfalussy Béla rádiószerkesztővel annak súlyos betegségéig munkatársak voltak. Egyetlen lánya, Krézsek Márta szintén a Veress nagyapa nyomdokain indult el.

Édesapjától a természetszeretet, a kemény, igényes munkavégzés, az alaposítást, a pontosságot örökölte. Éva továbblépett a tudományban, nem elégedett meg a középszerűséggel, tudatosan törekedett az eredetire, a szebbre, a jobbra. Tudománynépszerűsítő munkájával jelentősen hozzájárult az egészséges életmód terjesztéséhez. Igazi erdélyi létezés az övé, külföldi tanulmányutakkal és itthon, munkában eltöltött tartalmas, alkotó élettél. Kívánunk neki boldog születésnapot, hosszú, boldog éveket.

(Megjelent: Szabadság, 2009. 08. 22.)

Vállamra az évek összegyűltek és ránehezedtek

Sylvester Lajos beszélgetése a 101 éves Khell Júliánával

(1. rész)

Lapunk, a Háromszék és más újságok révén gyorsan híre kelt, hogy Khell Juci néni 101 évesen útra kelt és az európai parlamenti választások napjára Marosvásárhelyről haza hozatta magát Bereckbe. A szállítást fia, Khell Ödön bonyolította le, és jött a mamával az ugyancsak Júlia névre hallgató lánya, akitől azt is megtudom, hogy édesanyja keresztnéve tulajdonképpen Hankó Róza

Juci néni Ödön fiával

Julianna, de az utóbbit soha nem használta. Amikor vagy húsz évvel ezelőtt útlevelet készíttetett és a három nevén szólították előbb fel sem fogta, hogy ez ő lenne, annyira elfelejtette a Róza nevet. Khell Róza – ki lehet ez? – kérdezte magától, amíg rá nem jött, hogy róla van szó. A szülőfaluba való visszatérést az indokolta, hogy a helyhatósági választások idején Marosvásárhelyen mozgó urnát kértek a tömbház lakásba, de az erre hivatottak feléje se mentek, Juci néni kerek 100 esztendeje sem hatotta meg őket. Az ifjabbik Jucitól, aki maga is nyugdíjas egészségügyi nővér Marosvásárhelyen a mama családja, a berecki Hankó nevének után érdeklődöm. A családfakutatók ugyanis a legtöbbször a család vezetéknévét tovább vivő férfiak ága-bogait kapcsolják a fa törzséhez, holott az anyai ág

megrájolása legalább annyira fontos, mint az apai.

Khell Júlia: – Van egy tanítónő Bereckben, akinek a férje után Hankó a neve. Ő is Julianna. Négyen voltak testvére. Ezek közül hárman kinn maradtak Magyarországon a háborús menekülés után. Az unokahúga, Hankó Ildikó a manapság sokat emlegetett Demokrata havi munkatársa Budapesten. Édesanyám bátyjának két gyereke volt. A fia '56-ban disszidált Németországba. Ott nősült, felesége német. Három gyerekük született, mindhárom a Hankó nevet viseli. Sajnos nem tudnak magyarul. Időközben meghalt az édesapjuk, és nem volt a családban, akivel magyarul beszélhettek volna. Ezek is szétszóródtak a nagyvilágban. Az egyik Hongkongban él, a másik Dél-Afrikában.

A lány Németországban maradt. A mama másik unokahúga a háború után szintén Magyarországon maradt. A már említett Ildikó Kiszeli István östörténész felesége. Ildikó és a férje évenként látogatnak Erdélybe. Címerükben a Lemhényi Hankó név szerepel.

Erre mondom, hogy Kovásznán ilyen, Hankó nevű völgy, borvízforrás is van, fürdő is volt. Annyira szép ez a völgy, hogy a Kárpátok géniuszának is megtetszett, s ott építettek számára nyaralót, természetesen a helikopterek számára is alkalmas leszálló pályával.

Hankó Vilmos kémikus Parajdon született (1854. március 2.) 1894-től a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Budapesten halt meg (1923. november 21.) Lexikonadatok szerint a kolozsvári tudományegyetemen szerzett tanári oklevelet, tanított a dévai reáliskolában, 1879-ben külföldi tanulmányútra indul, 1882-től a budapesti II. kerületben a főreáliskola tanára. Főként ásványvízelemzéssel foglalkozott. Több könyve jelent meg. Főműve Chemia az ásványtan és földtan elemeivel, továbbá szerzőként jegyzi a Hazai kénes fürdők, A magyar birodalom ásványvizei és fürdőhelyei, a Régi magyar tudósok és feltalálók című műveket. („Hálából” a

A berecki Khell család lakóháza

Magyarok a természettudomány és a technika történetében c. kétkötetes munkából Budapest, 1992 kimaradt.)

Őt esztendővel megalakulása után, 1896-ban az Erdélyi Kárpát Egyesület kiadta Hankó Vilmos Székelyföld című könyvét, amely a korabeli magyar könyvnyomtatás egyik remeke volt. A 350 oldalas mű előszava a következőket írja: „...Az első ilyen iránytű lépést a Székelyföld megismertetésére az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület tette, midőn elhatározta, hogy a Millenium emlékére «Székelyföld» cím alatt díszmunkát ad ki, melyben a Székelyföldet bemutatja szóban és képekben a magyar közönségnek. A munka megírásával Hankó Vilmos doktort, az egyesület választmányi tagját, a Székelyföld alapos ismerőjét bízta meg, ki a legjobb lehetőségét s teljes munkacerejét vetette latba, hogy munkáját élvezetes olvasókönyvvé, minden művelt magyar embernek, öregnek és fiatalnak élvezetes olvasmányává tegye...”. A könyv képeit Goró Lajos, Huszka József és Tull Ödön rajzolták. A könyvet a Magyar Akadémiai Kiadó 1993-ban hasonmás kiadásban újra megjelentette. Úgyszintén Hankó Vilmos a szerzője az „Erdélyrészi fürdők és ásványvizek” című könyvnek is. Kovásznát „Európa leggazdagabb széndioxid feltöréseinek színhelyeként jelöli meg.

Neve a Révai Nagy Lexikonában terjedelmes szócikk elején szerepel.

Az ilyen „rokont” – még ha csak névrokon is nem szabad „lehagyni” a családfáról, mert valahol rendszerint a családfaágak azonos törzshöz kapcsolódhatnak, különösen a ritkább családnevek esetében. A már említett kötet egyetlen Hankó nevű tudóst, Hankó Bélát említi (Poprád, 1896), aki főként hidrobiológiával foglalkozott, s aki Torontóban halt meg 1959-ben.

Folytatjuk

Szomorújelentés

Mély fájdalommal, de Isten szent akaratában megnyugodva a gyászoló család tudatja, hogy

Dr. Mikes Lászlóné szül. Daniel Irén

2009. június 30. napján, életének 84. évében elhunyt.

Felejthetetlen halottunk hamvait 2009. július 17. napján 15,30 órakor a budapesti Nagy Szent Teréz Plébániatemplom altemplomának urnatemetőjében a római katolikus vallás gyászszertartása szerint helyeztük örök nyugalomra. *Szegediné Mikes Borbála*

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Dr. Mikes Lászlóné született Daniel Irén

Pozitív életelveihez következetesen ragaszkodó, nagyon mélyérzésű, kifejezetten ragyogó szellemi képességű, segítőkész személyiséget ismerhetett meg benne a környezete.

Már hivatás választása is tükrözte komoly lényét: szívvel lélekkel a pedagógusi és az édesanyai hivatásra készült és termett. Nagyon szerette a kisebb-nagyobb gyerekeket egyaránt.

Pedagógusi munkája két intézményhez kötötte: munkássága elején a budapesti Deák téri Evangélikus gimnázium, később általános iskolában tanított felsősöket, később már nyugdíjas pedagógusként a szintén budapesti VI. kerületi Erkel Ferenc általános iskolában alsós diákokat tanított és nevelt nagy hozzáértéssel.

Mind a hivatásában, mind a magánéletében megkövetelte saját magától és másoktól is a lelki és a fizikai helytállást (egyenes derékkel vállalni mindig a terheket) az élet minden területén. „Bármit hoz az élet, a problémát fel kell vállalni, erőnk és szívünk szerint minden telhető meg kell tenni az ügy érdekében. A többi viszont már nem rajtunk múlik!”

Igen fontos elv volt számára, hogy élete során mindig mindenki a maximálisat hozza ki saját magából. Az élet adta talentumokat feltétlen lényegesnek tartotta kihasználni. Ő maga (Aranydiplomás pedagógus) is három diplomát szerzett: elvégezte az óvónő képzőt, a tanító képzőt, végül

az egyetemen a földrajz – történelem szakos tanári diplomát is megszerezte.

Pedagógusi munkájában is mindig hangsúlyozta a szülők és a tanárok tiszteletének fontosságát, ennek érdekében normákat és törvényeket állított fel, amelyeknek megtartását egyetlen percre sem engedte feledni tanítványai előtt. A követelés, a szigor, a dicséret, a következetesség nála tökéletes egyensúlyban volt.

Feltétlenül hitt az igazságosságban. Aki többet tesz a többiekénél, az élettől többet is kell hogy kapjon. Az élet, illetve az emberek adta igazságtalanságoktól nagyon szenvedett.

Mindig nagyon fontosnak tartotta, saját részéről is, ha tévedett, elnézést kell érte kérni. A kicsi gyerekekben is tisztelte az embert. Soha sem alázta meg tanítványait.

A humor(érzék), mint az élet nehéz perceit is megkönnyítő isteni adományt,

mindig igyekezett felhasználni a nehéz helyzetekben. Bár életén átvonult a történelem, a II. világháború, és szeretteinek, családtagjainak (édesanyja, férje) elvesztése megkeserítette az életét, mindig mindenkit igyekezett jó kedvre deríteni. Környezete hálás volt érte.

Kollégái is szerették, tisztelték és becsülték emberi magatartásáért. Tanultak tőle. Rendkívül széles érdeklődési körű, nagyon művelt ember volt. Fő érdeklődési területe felölelte a biológiától, orvostudománytól kezdve a földrajzon (mint szintetizáló tudományon át) az irodalomig mind a humán, mind a reál területeket. Kimondottan közel álltak hozzá a versek (Babits, Weöres Sándor, Kosztolányi stb.) A természet igen fontos volt számára: ez többek között a növények gondozásában és az állatok (elsősorban a kutyák) sze-

retetében is megnyilvánult. Élete végéig fontosnak tartotta az otthoni szép és rendezett környezet, mint életteremtés fenntartását. Ennek része volt többek között kedvenc virágainak a gondozása is.

Igen nagyra értékelte a baráti kapcsolatokat, élete végéig ápolta őket.

Mint édesanyja el is várta és támogatta is a legőszintébb kapcsolatot a lányával. Mindig segítőkész tanácsaival sokat lendített az élet nehéz helyzeteiben. Komoly elvárásainak sajnos sokszor igen nehéz volt, nem is mindig sikerült megfelelni. A halálával jelentkező úrt hosszú ideig senki és semmi sem fogja tudni betölteni lánya életében. Sajnos a nagyon vágyott unoka nem adatott meg neki.

Gyászolják: lánya Borbála, rokonai, barátai, kollégái, osztálytársai, tanítványai, szomszédai, ismerősei.

Egyházi Hírlevél

Szeptember mindig az év kezdés ideje, hiszen mindannyiunk számára az iskolaév keretbe foglalja tevékenységünket.

Persze érdemes kicsit visszatekintnünk az elmúlt időszakra.

Áprilisban, a genocídium ünnepe kapcsán egy kérdőívvel kerestem meg az örmény katolikus közösséget. Itt az újságban és sok más fórumon. Számomra nagy csalódás, hogy összesen két válasz érkezett. Éppen ezért továbbra is nagy kérdés számomra, hogy hogyan menjen tovább az örmény katolikus közösség. Mire van igény, mire van szükség? Az elmúlt időszak tapasztalata, hogy csak a három jeles ünnepen (genocídium, Világosító szent Gergely ünnepe, Fogolykiváltó Boldogasszony ünnepe) telik meg kápolnánk. És bár biztosan nekem is nagyobb erőfeszítéseket kellene tennem, egyelőre nem látom a kitörési pontokat, hogy hol és hogyan szólíthatók meg az örmény katolikus hívek.

Leginkább az szembeötlő jel, amint azt a Világosító szent Gergely ünnepén is mondtam a Szentmisében, hogy az ünnepi misén közel én voltam a legfiatalabb, ami 50 felé közeledve nem nagy dicsőség.

Továbbra is hívom és várom a testvéreket minden vasárnap az Orlay utcába 16.30-ra a szentmisére. A szentmise nyelve egyik héten örmény, a másik héten magyar. Szeptemberben 6-án és 20-án örmény nyelvű, 13-án és 27-én magyar nyelvű lesz a liturgia. Szeretettel hívom a testvéreket *Fogolykiváltó Boldogasszony* ünneplésére, amely templomunk védőszentje, *szeptember 27-én 16.30-ra.*

Fülöp Ákos, lelkész

„Az ember nem akkor éri el az imádság teljességét, amikor leginkább önmagát fejezi ki, hanem amikor hagyja, hogy Isten a legteljesebben jelen legyen benne...”

(II. János Pál Breviáriuma, X/4.)

Szentignáci lelkigyakorlatok – a mindennapok lelkigyakorlata

A hétköznapi gondjai sokszor ellepnek minket, életünk olykor célját, értelmét veszti. Kapcsolataink elakadnak, terméketlenné, üressé válnak. Sokszor nem is tudjuk, milyen sebeket hordozunk magunkban, de érezzük, hiányzik az öröm, a lendület, az erő. Néha szavaink sincsenek a belső élményeink megfogalmazásához. Egymáshoz tartozásra, elfogadásra, a dolgok megértésére vágyunk.

A szentignáci szemlélődő ima, könyvek, beszélgetés, magunkra és társainkra figyelés sokat segíthetnek. Minderre lehetőség van Beöthy Tamás atya vezetésével a jezsuiták Mária utcai Rendházában. A „Mindennapok lelkigyakorlata” különböző, hosszabb rövidebb programjain visszatálunk igazi valónkhoz, a szeretett, szép, isteni teremtményhez. Együtt keressük, hogyan tudjuk jobban megismerni és szeretni önmagunkat, embertársainkat, hogyan lehetünk életető, boldogabb kapcsolatban Istennel, házastársunkkal, barátainkkal, munkatársainkkal, önmagunkkal.

A programok alapja a teljes Szentírás. Napi fél/egy órás otthoni egyéni munka heti egyszeri megbeszéléssel Szt. Ignác lelkigyakorlatai és módszerei alapján, különös figyelemmel a szemlélődés tanulására és gyakorlására. A Szentírás jeleneteibe való beleéléssel, egymással való beszélgetéseinkben tapasztaljuk meg az Atya, Jézus és a Szentlélek irántunk való szeretetét, ismerjük fel Isten ránk vonatkozó tervét, gyógyul a bennünk megsebzett gyermek.

Ha szeretnél igazán boldog lenni, boldogító kapcsolatban élni Istennel, önmagaddal, másokkal gyere a Mindennapok lelkigyakorlata különböző programjaira!

Helyszín: 1085 Budapest, Mária u. 25., Jezsuita Rendház

Kisérők: P. BEÖTHY Tamás jezsuita atya és világi munkatársai

Jelentkezés személyesen: 2009. szeptember 29. és október 6. du. 16–19 óra között a Mária utcai Rendházban, vagy telefonon: Csorba Vera: 06-30-496-0197; Velencei Katalin 06-20-426-2716

Kezds: 2009. október 13.

Felhívás

2010 második felében az EÖGYKE szeretné megjelentetni a 2000-ben kiadott *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét javított, bővített kiadásban. Kérjük kedves olvasóinkat, hogy a hiányzó, vagy téves adatokat mielőbb megküldeni szíveskedjenek akár Gudenus János József (e-mail: gudenusjj@gmail.com; postacím: 1211 Budapest, Kiss János alt. u. 61. fsz. 1., telefon: Ady Endre Múzeum 10–17 óráig 337-8563; mobil: 06-20-515-9725), akár az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (postacím: 1251 Budapest Pf. 70.) címére.

Szerkesztőség

Örmény-magyar gyermekrovat

(31. rész)

Kedves örmény származású gyermekek!

2009-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, szép ajándékokat nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, szüleitek és nagyszüleitek biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán:

dr. Puskás Attila, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Romania

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT NYERTESE 2009-BEN!

Váhán Mámigonián (Kr. e. 480–510.)

Vártán unokaöccse, Váhán Mámigonián, egy lángoló szívű fiatalember volt. Kemény kézzel vette kézbe az ország kormányzását, és hosszú éveken keresztül küzdött a perzsák ellen. Kevés harcosa volt, de hegytől hegyig vándorolt és megtámadta a perzsa erődítményeket. Katonái sokkal több ellenséget megöltek, mint az avarayri ütközet alatt. A perzsák végül is kénytelenek voltak elfogadni az örmények békefeltételeit: Örményország keresztény ország marad, és nem fogadja el a perzsák tűzímádó vallását. Ugyanakkor kérték, hogy minden embert legyen egyenlő a törvény előtt, és mindenkinek legyenek azonos jogai. A békekötés után Váhán győzte-

sen vonult be a fővárosban, Tvinbe.

Ez volt az első ilyen békekötés a keleti országokban.

Milyen feltételekhez kötötték az örmények a perzsákkal való békekötést?

Molnár Zsófia (Marosvásárhely) válasza a júniusi kérdésre:

Az örmény irodalom aranykora Kr. u. V. sz., mivel ekkor a Perzsa részen elkészül az ABC, Bibliát és más könyveket fordítanak.

Az örmény ABC-nek, ami 36 jeltől áll – Meszrop Masdoc volt a megalkotója.

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszöni az Egyesület Ambrus József tagtársunk 100 EURO adományát, melyet az egyesület működésének költségeihez ajánlott fel.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Örmény népviseletben szerepelt a szamosújvári kórus az erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi búcsún

Fővárosi Örmény Klub

2009. szeptember 17. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Mi így készülünk '56 ünnepére

Filmvetítés

„Népek Krisztusa, Magyarország” 1956

I–IV.

Jelenczki István filmje

I. rész: *Megszállás és diktatúra* (59 perc)

II. rész: „*Mint az első szerelem...*” (84 perc)

Ének: *Lovász Irén*; Narrátor: *Blaskó Péter*

Vezető operatőr: *Kőrösi András* (MOT); Operatőrök: *Farkas Tibor*,

Bándi Molnár László, Jelenczki István, Lovasi Zoltán, Szender Gábor

Gyártó: Angelus Bt. 2004–2007

A III–IV. rész vetítésére október 15-én 17 órakor kerül sor

a Fővárosi Örmény Klubban, amelyen vendégünk lesz *Jelenczki István* is.

Rendezi:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

és a Budapest Főváros II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.